

3

(69) 884 21

H. M. Mohlabe

K34/82

4
12
56
12
68
12
80
11
97

The
LINCOLN
 Liner

WRITING PAD

100 sheets 3rd writing pad

③

844⁽⁶⁹⁾

K34/82

200

Bjalo papago bōna a babja ke bolwetš' bja
sehuta se segolo a hwa, ka pōte ka morago
ga lehu la mmagwe le ngwaga o sešu ofē-
le.

Mowe gore ga basadi bawe, e ba go sešu
go tsebege ga botse gore mosadi yomogolo
ke mang, ka gobane mōtha yo a goba a
swanetš' go tšibisa ke matwala wa bōna
O be a swanetš' go dira bjalo ke mōna
a bitš' ba lelōka. ~~E ke mōna ba goba-~~
kane ke mōna a ba botš' gore a ke lebitš'
tš'elo, ke le tšibisa gore nna ke tš'ofe-
tš'e, bjalo le lebele mosadi yo, ge ngwaga
o thōmōga ke yēna yo we a swanetš'ego
gofa badimu ngwaga o mofwa.

Matwala wa bōna o hwile ngwaga o
mōna badimu ba safa ke yēna, bjalo
bana ba bagoba ba lona pele e be e le
bana ba mosadi wa pele, ka fa go šu-
pa gore, mmago bana ke yēna yomogolo
ka morago ga lehu la matwala wa bōna
le mōna wa bōna, ba šala ba lekg-
kanegang, ka gobane a ba tsebe gore ke
mōna yo a tš'ogolunisa bana.

Mosadi yo mongwe le yo mongwe a dira ka lapeng lagwe ke moka a lumisa bana ba gagwe. Bjalo mosadi yola wa pele a bona ga botse gore gabona batwadi ba bana golukile empa godimu ga bana ke kotse, ka baka la gore bana ba huseke ba tsebana. Ke tšela ya gasethe ke ya gotimetsa bana.

Mosadi a bitša bana ga moyō le banyekolo ba leloto la monna wa bona, kemo ka ba kgobakana. O ba betša e le gore o kwame le magadikane wa gagwe, monna wa bona o ile a hwa a leka ngwato wa mosadi wa bobedi, ke moka pele gagore ba moiše lebitleng ba morwala ba ya bamme a ka ngwathong wa mosadi wa pele, ba montšha a leka gona ba hwanā ba moiša lebitleng.

Bjalo mosadi yo magolo are lebitša ke rena, re mona kgathanepong, matwala wa rena le monna wa rena ba re tlogetše letsafing. Ka baka la gore are tšebe ga botse gore mosadi yo magolo ke many yo we a tla go tšeba ngwaga o mowa.

Bjalo ka ge lehono ya monqwê le yomongwê,
o lumisa ngwana wa gagwe ka lapeng la
gagwe, bjalo re bōna gore taba e ke ya
gotimetša bana gore ba ka re ke ba tsebana
mafelong.

Mokoma are bjalo ka ge rena ba ngwe
re sa tsebe ga batse, bjalo mosadi wa
pele ke mang, base mosadi wa pele ke Ma-
tšati, lehono ba ga Kanêga ka mōkgwa mang
ka gobane mosadi wa pele ke yêna yomo-
golo ka gobane ke yêna a ntšhitšego mo-
rogana thakeng. Ke sa eme, a ngwaga o
mowa e be baloma ka lapeng la mang le gore
mohu oile a tšwa a le ka ngwakong wa
mang ge a išwa ebitteng.

Jobala a êna are pele ga gore ba go a
rabe dipotšō tšê we tša gago, kenya ka
go go tšhalošetša ga batse gore otle o
kwisšê ga mōgō le tawe ba le go gōna.
Mosadi o bolêla gore re motšga Kamegong
ka bakka la difeka, matwala wa bōna o
hwile a be a dira difeka ka noši a se-
šu a šupe yo we a swanetšego go dira
difeka.

Jobola a tšwela pele le gubalela are
 mabapi le lehu la manna wa bōna, monna
 oile a hwēla ka ngwathong wa mosadi
 wa bobedi, bjalo ba morwala ba tla ba
 mmeda ka ngwathong wa mosadi wa pele
 bjalo mowe ra hwebana gore mosadi yomo-
 golo ke ka mowe mhu a gobeiwa ka nthe
 pele ga gore ba maitse lebitleng, ka gobane
 le selo sa gagwe ba ile ba tla ka mowe lape-
 ng la mosadi wa pele. Ke hono go bōnagala gore
 gona leselo se we se dirago gore basadi
 ba gathanege, bjalo ka goriatle mowe, ba-
 kgalabjē ke bōna ba we ba naga le tsebō
 ba ka tšusa. Mole eka mahu o be ana
 le dikgaitšedi ke bōna ba we ba goba
 ba ka tšeba.

Magathane are ditaba ka moka diakwa-
 la, bjalo mōho a fona yo mogolo ka ma-
 lomo goba ka gobikiwa pele, a owa bogolo
 bja mōho bo sepele ka dikgomo tša go-
 tšea mosadi. Bōna betši a batšhaloše
 gore malato keng, se we se dirago gore
 ba be matšhanegang, mangwē a tšwa ka
 lapeng la gwē yola le yēna.

Mosadi wa pele a re, nna ke nna mosadi
 bjalo yola le yēna, ke mosadi bjalo, ke
 kha bolēla mabapi le nna, matwala wa-
 ka ge ke nyatwa a ka e wāha seto,
 Kera le kgogo ya lefufa, ke a tšeba gore ke
 ra-kgadi waka. Bjalo ke ile a nyadiwa
 ka ditšomo tša maatla a monna waka
 bjalo ka goriale ke makatsā ke yola mo-
 gadikane waka, a dira dipheko ka
 lapeng la gagwe.

Mosadi wa bobedi a re, nna a ke dio
 dira ka boetšhatēla bjaka, a owa ke
 matwale a go mpošā gore wa bōna o
 tšewe ka ditšomo tša maatla a ka, ka
 goriale mowe. Ke wena yo mogolo, yola
 o swanetše gore bana ba gagwe ba tle
 ba loma motšhatšha ka molapeng laka. Ke
 lebaka lewe ke lumišago bana bana ka
 lapeng laka.

Bjalo bana bare ditaba diakwala, re
 nyatilo tšatšha le lefoka metlwa ya tšha-
 ba. Ke moka ba gufela mongendo yo Ma-
 motšetwa, ke kgadi ye e kgolo ya ga Ma-
 kum le ge ele wa lapa le tšale. Monge-

Kalo yo we ke yo mogolo mphatho wa gagwe ke Madikwa a Kgale.

Ke moka mokgethola a thoma go bolêla molaô wa Kgale, are nna ke ile moketlhalifile, ka kwa bagolo-golo bare yo monyama a bolae twaebela, a bolaya e molla magetleng. Twaebela e bolaya ke yo mogolo yêna a bolaya wa ana ka mphatho wa gagwe, bjalo yo monyama a bolaya pele ga yo mogolo a seke ana pelega yo mogolo. Ke moka ke feditše ke moka go kwa ba bolêla.

Ditaba tša thoma ga gantšha banna ba ba swa, bakgalabjê bina bare rena re bolêla ga na mowe go bolêlago mokgethola yo. Makhukhu Paganya, are nna ga ke ke ga botse gore mokgethola o bolêlang, ka gobane, nna ka bolaya pela ke na le yo mogolo, ke a e-wala ka isa ka lapeng laka nka seke ka fa yola mogolo ka gore nna ke nna yo monyama.

Phasuku mphatho wa gagwe ke mankwe, are dula fase, ngwana a o tsebe se o se bolêlago, o bolêla tša puding e sita

84.1
 le gona pudi gona le yo mogolo, ngwana
 yo manyana a bolaya leba, ke moka yomo-
 golo a bolaya motete, o tša leba ke mo-
 ka a fa ngwana yola manyana motete.
 Bjalo mona le gona go bjalo, mosadi yo
 mogolo ke yowe a go tšhwa ka ditšamo
 tša mmago monna.

Mosadi yo we wa go tšhwa ka ditšamo
 tša go tšhwa mmagwe ke yo mogolo, yo we
 le ge e le ngwana wa madame wa gawe
 ga gona kaba e fela ke yo manyana.
 E kabe bona ka nša ba zothle ditšamo,
 gona e kabe go lile. Ke moka mosadi
 wa babedi a napa a bu yena mo-
 ja-lefa.

fela e be e ke, mogethlo goba papayo
 mosogana a be a na le kgomo a e tšhe-
 ntšhe mowe manyalo wa mosadi wa
 pele, e be yo mogolo e le mosadi wa
 pele. Kgomo ya mosadi le ya monna
 kgomo e kgolo ke ya monna ka goba
 ke ya manya wa motse. Mmago mo-
 gana a kaba le ditšamo, monna a bu
 le kgomo.

844

Ka ditšgomo tšē we banyadisa morwa
 wa bōna, o bone yo we anago le di-
 Kgomo tšē dintšī ke mosadi bjalo ya
 monna ke Kgomo e we e benego mowe
 manyalo wa morwa wa bōna. Bjalo
 Kgomo e la e fitile ditšgomo tšē mosadi
 empa ge ngwetšī yo we a yo bitšwa
 o swanetšē go bethela ka lapeng lamo-
 sadi yo we mmago moogana, ka gabane
 monna a na lapa. Lapa la monna ke
 Kgōrō, gela monna a be ana le lapa
 o be a swanetšē go bethelwa ka lapeng
 la monna.

Bjalo ka Komatšomo, o ile a tšē mosadi
 wa pele, ka ditšgomo tšē go tšwa mmagwe.
 Mmago Komatšomo ke Mamogasane bjalo
 a motšiša Mphasi, ke ditšgomo
 tšē go tšwa mmagwe fēla. Modirō wa
 mmagwē o mogolo e be e le go bopa di-
 pitšā, ke moka mabēlē a we a dipitšā
 a reka ditšgomo ka ōna.
 Modirō o mongwe wa mosadi yo we
 ke bongama bja malōpō, o thamile me-
 dirō e we a sana le ngwana yo we, e

sale ya manyana. A diva ditigamo tše dintši, mowe ailego ge a tšiša morwa wa gagwe ailego a fo ntšha tšu šala disa eme ka šakeng.

Papago Komokomo a tšeka kgomo ya gagwe, a gapotšhe gore e tla bwa a tšiša morwa wa gagwe mosadi, gaba mosadi wa gagwe are, ditigamo tše Kenya ka gore ditšwe tše tšea mosadi, mowa a dumelana le mosadi are ke tla fahêla ya ka kgomo. Ke moka ke ge baloša Kalatšhe.

Bjalo e ile ge Kalatšhe a nyadiwa, kemoka motgalabjê a tšena ya gagwe kgomo, are kgomo e ke fa morwa waka gore a tšee mosadi ka yona, kemoka kgomo ya tšena mowe monyalong wa mosadi yowe wa babedi.

Bjalo ngwetši yowe are go fitšha bogadi, motgalabjê a ba botšha gore mosadi yo ke yêna mofi wa dipheko ka gabane ke yêna mosadi yo mogolo wa matla a ka, eoeng wa matla a matla ke ditigamo. Matlala ka ditigamo a bolêla

mmago morogana. Bjalo ke mota mosadi
a napa a ba yo mogolo, a fetu mosadi
wa golla pele, ka baka la kyamo e we e
tee e we.

Ye basadi ba monna ba ile ba nyadiwa ka di
kyamo tša dikgaisedi ka mota ga bina, bja
lo dikgomo tše we ba dikubantšha difela
dibaka dithele ka mmago ga dithele ke
boloi, ka gabone ba baka bogato yala ore ke
nna yo mogolo bjalo yala le yēna a bolēla
bjalo. Ke gore dikgomo tša go banyala
a tša sepela ka mola.

Bjalo ka monna yo Mattapaneng, o ile a
ba le mosadi bjalo mosadi wa gagwe a ba le
bana ba basetana le motlunkana ka o tee.

Bjalo dikgomo tša gonyala mosadi wa gagwe
wa pele, tša filika tša ēna ka lesana. Mo-
ratšo wa yo we mogolo le yēna a nyala tša
tla tša ēna ka lesana, ka morago ke mota
papago bina a hwa. Ka morago galehu
la papagwe, ba šala ba nyala mosetana
wa boraro.

Dikgomo tša mosadi wa pele tša hwa
tša šala dise dikae. Morwa wa gagwe

ya we barego ke Mmae a gola, bjalo ke monna
 o swanetše gore a tšee mosadi, bjalo ditšomo
 tše we a swanetše go tšea mosadi ka tšona
 ke ditšomo tša mopedi wa babed pole. Bjalo
 a tša lekana mosadi ka gobane dihwile.
 Ka goriale mo we ga gona tšela enqwē
 e we ba ka edirago.

Mokgethelo a tšea ditšomo tša mosadi
 wa mosadi wa mogola a fetšiša mosadi
 ka tšona. Mosadi mo we o phathagane
 tše baredi ba babedi. Ka morago ba
 bona gore morwa o swanetše go tšea
 mosadi wa babedi, ka gobane ditšomo di
 tletše tšaka a dina modiro o we ba
 ka o edirago ka tšona.

kgomo ke seto se segolo empa ga e swa
 ne le mōtho, kgomo le mōtho tša wēla
 ka bodibeng o swanetše go kitimela
 go swara mōtho gore a phele, gore kgomo
 e hwe. Ka goriale mo we mopedi yo
 mangwe le yo mangwe o swanetše go
 ba le mamwi wa gagwe, ka goriale
 mo we, o šala a eme kowa legato
 ny la mopedi

Ge a tšisa mowa wa gagwe mosadi wa bobedi, o gapole gore oile a tšea ditšgomo tša moredi wa bobedi a fetšisa mosadi wa pele ka tšona. Bjalo ditšgomo tša baredi ditšenanane, ditšgomo tša letšgothwene ke tšona tše we tša go tšea mosadi ditšenanana le tša yo mowa.

Bjalo yo we kgaitšed ya bona o tšea ditš basadi ba bararo ka baka la lehumō le we a go tšela ke pupagwe le humōle we re bola lehumō la baredi, moogana o tšea ditšgomo a tšea basadi ba gagwe ka tšona. Bjalo mosadi yo mogolo ke yola a go tšisa ka ditšgomo tša moredi wa pele. E-mpa le ga go tšea ditšgomo tša digōna ga mosadi wa bobedi.

Ditšgomo tša ditšenanane ke gore ditšgomo ba ele ba ditšenyana manyalong, ka gobane ditšgomo tša moratšo dile tša fetšisa mosadi yo we barogo ke mosadi yo mogolo. Ka goriale mowe yola le yēna o baka bogolo, ka gobane moratšo oia lapa lela legoto le yēna ore le molebane, ka baka la ditšgomo tša gwe tša go tšea manyalong.

Ka baka la dipotlō tšēwe, ^{K34/82} Kemoka gwa thōmē
ga maloi. Mosadi yo mnyama a be a loyana
a thoma goloya bana ba mosadi yo mogolo.
Bana ba gagwe ba kwa kwa e le ba bagolo bja
lo, mosadi a botšā monna wa gagwe gore mo-
lato e kaba keng, ka gobane šeba bana
banna ba tšwela pele ke gobwa. Monna a fo-
tiba ditšebe, ke dilo tšā motse wa gagwe
wa ditšeba.

Mafelo monna a ba a bōna gore, bana ba
mosadi ba a kwa mowe ba mofetšago pelo, bjalo
a re ka lehu langwana w bone, a re gobasadi
ba gagwe, re swanetšē gore ro tšama re
e kwa. Ke moka basadi ba dumēla ka
gobane ba ka reke ba ngana go gana,
ka gore ge yo mongwē a ka gana ba tla
re ke maloi.

Ke moka a ba botšā letšatšī gore ka tšā-
tšī la gore re swanetšē go tšama re di-
bōna, a wa ba ya ka malapeng a bōna
gofaga mefago. Ka letšatšī lewe ke
moka ba tšama ba e kwa lehu la
bana ba mosadi yo we.
Ke dilo tšā motse, a ba swanēla

go bitšā batho gofō tloga ^{K34/82} bona ba motse
fēla. Ba ya ba fitšha Matlaimeng ba
mohwetšāna ngaka ya nōthoka. Ba fitšha
ba dumedišā ke moka ba a magēlwa. Bjalo
lebaka la gobalaola la fitšha ke moka ngaka
ya balalaola.

Ya ba botšā gore mopi wa go tšwa lefote-
ng a gana, moadi go ~~Matlhu~~ ke moka
yo we e loyago bana ba moadi wa pele.
Matlhu o bina tlou, ka goriale mo we
ngaka eile ya moutšha ka mōthopō wa
gagwe. Taba kgole o ba loya a le bjalo
o lwēla bogolo gore bana ba gagwe ba-
tle ba be bjaja lefa.

Moadi a ka a ba le boetšha abēlo, ke
moka a wa. Ba boya gae, ke ge monna
a motšha gore gape ana le molato, o loile.
Ke moka moadi a tloga a ya a botšā ba-
tswadi gore dingaka ditšō ntšha dire ke
moloi. Ba motšišā gore bjalo wēna
o reng ka taba ya mohuta o we, moadi
a re, nna a ke tšebe.

Batšwadi ba moadi, ke moka ba e ya ga
mohanyana, gore a e tšwa ngwana wa

844

K34/82

rena gore le mothomile bolot, mokgonyana a dumela, are ngwana wa lena a thoma kemo-
kha, o tso tsa ke nyaka. Le yena a ka a
ba le boetla a bēlō, ke moka mosadi are nna
a ka ka ka dumela bjalo bona baile ba fo-
gapeletsa gore ke dumele, ka banna la kgapele.
tso ya bona ka dumela.

Molai a hwe ka kgagana ka etee. Batswa-
di ba mosadi bare, re nyaka go kwa boloi ba
ngwana wa rena. Monna are dia kwala,
fela le fonyaka go kwa, fela ngwana wa
lena o welo, ke molai. bjalo re swanetse go
tswa re kgorong. Gwaba ka mongwa o we
ba ya ba tswa ba le kgorong. Batswadi ba
mosadi wa mothomiwa ba ntsho setseka
sa goya nyateng, ka gobane ke bona ba
we ba belaelago.

Ke moka kgozi ya bea letsatši le we ba
swanetse go tswa ka lona. Ke moka ba
ya go khatša mefugo. Letsatši la filtha
la gore ba ya tswa, ke moka ba ya ba kgoba
kana kgorong ya moate, ke moka kgozi
ya ntsho tsebe ya yona. Bjalo ba tswa
ka kgoro.

A bana ba tšea tšela ya ^{K34/82} goya Makhau-
meny, ba ile ba ya ka tšeko ya ga Motšati
(BoRobedu). Mosadi yo mangwê le yo mangwê
ona le motswadi wa gagwe. Baya ba ehwe-
tšana nyaka, pele ga gore ba latwe ya bakgo-
gisi mojo, le yo a sa kgogego, o wa kgogišwa.
Ka morago ga mowe ke mowa a ba beak-
nya ka madulô a bôna.

Ye a feditšê go babekanya ka madulô a
bona, bjalo a thoma go bu ntšha ka me-
thopô ya bôna, ke mowa bôna ba dumêla.
Ba tho go ba dumêla nyaka bare, se a fo-
ma. Ka morago ga mowe a tša Maleha bja-
lo batwadi ba gagwe bu a wa. A morago ga
morago la diaparô tšû gagwe a šala a lefê-
la.

Ya ba batwadi ba mosadi le yêna mowa
a ba na sebo sa golopolla di tšwarô tša
mosadi. Ke mowa morago mosadi a tšea le-
pai la gagwe a tatešâ moredi wa gagwe
dinoko. Nyaka ya beula mosadi tšhōgō,
ke gore e menla matthagare (le tšhua) la
ka tšeko, bjalo ya se tšha naka ya fama-
mudi.

Ba tho ba balego kowa gae, ^{K34/82,} gore ba gotšwa dingakeng ba boya ba tla kwa ka yōna naka. Ye ba nyarēla ka sefate sa makhutšwī; ke mōka o bea naka molomong, ke mōka o tšho mile go e letšū go fiitšela a tšema ka kgōrō ya mōate. A fēla a balēla are, a la re nka seboē, a ka boya gē bjalo bjalo a phepe-
la.

Ba fiitšha ba a nēgēla kgōrō ka mōkwa o kgōrō a go bantšha ka ōna, ke mōka ba mōtšā ditaba tšā ngaka gore ditšō tšā yēna mosadi yola a goba a phekga. Bjalo kgōrō yare go mosadi šedise, a o a phekga, mosadi are a o wa, bjalo lena batšwāli le reny le a dumē-
la gore ngwana wa lena o loilwe, bare rewele thobēla.

Ke bošego sepelung gae, re tšlūtšā re bō-
na ditaba tšā lena ka tšatšī la gore. he tšā-
tšī lewe kgōrō a lebeilego o diēla gore a bitšē
bakgomana le batšeta, gore batšle ba rere di-
taba tšā mōtho yo we a loilego. Bjalomowe
therong ya bōna bare moloi o swanetšē
gore a bolaiwe. Ke mōka ba ēmēla gore ge
a fiitšha a bolaiwe.

Le kgotla la phatlalla, bjalo ^{K34/82} letšatši la filtha
 la gore ba kgobakane. Kgawāhe monna yo mangwē
 wa mokgomana o tšē a tšō seba, moadi gore
 sa gago sera se fedile, ka letšatši le la kgōi
 a itšego le boē ka lona, ke letšatši la bofelo
 bja gago. Ke moka moadi a tšhaba a tšela
 lepelle a tšhabēla mapulameny. Bjalo bare
 ke nyakēla moadi ba sera ba mōna ~~ke moka~~
 moadi a phologa ka oina mokgwa o we, moadi
 a šala a swara bana.

Basadi ba a baloyane, molato o tšwa ga
 matwala wa bona, ka gobane ngwetši yo
 mangwē le yo mangwē ge a bekiwa o swanetšē
 go tšena ka lapeny la matwala wa gagwe
 a e thuthe tšū bogadi a le mowe, medirō ka
 moka ya lapa, ere kowa ba bona gore bjalo
 o godile a ka fiwa tšū gagwe dipitšā ke
 moka ba molihatleele dipitšāna tšū gagwe,
 ke gore bjalo ke moadi.

Ngwetši wa ka morago le yēna o bjalo o
 swanetšē go bekiwa ka lapeny la matwala
 wa gagwe le yēna o naba bjalo ka yola
 wapele le wa ka morago le yēna o bjalo.
 Bjalo ka goiale mowe, betši ba we a babē-

kega ke mosadi ka otee, e ^{K34/82} zita le ge bu be-
lege ke mosadi ka otee, dipelo tša bōna dika-
sethe tša twana.

Mosadi yo mongwe o tla kwa molaō wa matwala
la wa gagwe, le go matlhompha ga mōgō le
go mōheba ga lapile, bjalo ka goriale mowe
matwala wa gagwe o tla morata kudu gofe-
ta betši ka moka. Ka le ~~sa~~ le we ~~a~~ morata-
go ka lona, ke moka matwala wa gagwe o
tla dira gore a magodisē, bjalo a diositwa
fēla ka gobane yo mogolo o gōna empaga
a ke naē ke moka o fēla a motšā gore ke wena
yo mogolo ka gore le gore. Ke tuba e we e ya
go ya dira gore maloi a be gōna magareng
ga basadi ba menna.

Go fapantšha ngwetši, tuba e we, e dira
gore gobe le dipapanō. Ka gobane molaō o
re, lapa le lebane ke dilo tša lona, ngwana
a ba mone ka magapo o a bēlēgwa. O ka
sethe wa o bōna ka ngwetši e go ape e la
o saka wa o kwa mabēlēgō. Ngwetši o
bēlēgwa ka mowe dikgomo tša go manyala
ditšwago ka gona. O we ke molaō, dipa-
pane dika sethe tša bagōna.

841

841

219

K34/82

A Mollhamong monna o nyala basadi ba
 babedi, ke mota mosadi yo mongwe o ba le ba-
 redi yo mongwe o ba le barwa bjalo, monna
 a tšea ditgomo tša moredi yo mongwe a tšea
 mosadi ka tšona, o swametšhe gore ge a be-
 ke mosadi yowe a metšhele ka lapeng la
 boditgomo, goba yala mosadi wa barwa ke
 namoratwe, ga gagwe o tšatege. Le ge moltho-
 mong mosadi yowe a metšhego o dišela gore
 a yo dula le morwa wa gagwe, o swametšhe go
 molatella ga na kakhawa lapeng la boditgo-
 mo.

Tema ya 6: Mosadi wa maatla.

Mosadi wa go tšewa ka ditgomo tša ma-
 tla a monna wa gagwe, o bitšwa gore ke mo-
 sadi wa maatla aha, ke mosadi wa maatla.
 Ge a bitšwe ka maatla a ditgomo tša bo-
 ngaka, base, ke mosadi wa bongaka. Ngaka
 e e pile medi ka maatla a yona ge a lilo
 hwetšana ditgomo tša go tšea mosadi, le wa
 maatla monna o tšumile kudu ka maatla
 a gagwe ge a tšilo hwetšana ditgomo tša
 nyala mosadi.

Bjalo ka monna yo Masete, o ile a tšea

basadi ba bararo ka ditšhomo ^{K34/82} ka maatla a gagwe. Mosadi wa pele Matšhoke, wa bobedi setšaletšiki wa bararo Mmamalai leina la gagwe e be bare ke Otši, bjalo gwa gola la mmamalai, Males ke mmedi wa gagwe ke gore oile a fo bêlêga ngwana yo we wa mosetšana fêla.

Masete papago o ile a hwa e sale go monyana, bjalo ka morago ga mo a belotšê, ke moka mmagwe le yêna a hwa bjalo ngwana a šala ele tšhswana, bjalo butawadi ba gagwe bahwile le ditšhswana. O ile pele ga gore a yo bo-lla malome wa gagwe, a momeka gore a modišetše ditšhomo. A dišā ditšhomo tšā malome wa gagwe go fitšhêla a gola, a lesetšā godišā ka goya Komeng.

Pele ga gore a ē Komeng, malome wa gagwe, a mofa kgomo ya madiši, ka gobane ke molaō gore kgomo e ya madiši ke kgomo ya tšhadi, ke moka kgomo e we ya gola le ngwana e tšwala, e dutši lešatšeng la malome wa gagwe. Manamane a yōna le ōna a ba a tšwala ngwana e sale yo monyana, ya ba ya tšatšā lešāka.

K34/82

Malome wa gagwe a mošupa mosadi, ore mo-
tlogolo mosadi wa gago tšō. Kemoka a nyala
mosadi ka dikgomo tša madisi; a nyala tšaba
tša šala. Mosadi yowe wa malome wa
gagwe ke Matheke. Dikgomo tša tšwela pele
ke gotwala tšela tša go šala ka šakeng, a
bōna gore dikgomo ke tše dintši a ntšha a tšea
Setlaletsatsi, tša goma tša šala ka tšakeng.
Tša goma tša a tu gape, kemoka a go-
ma a tšea Otsi ka tšona.

Bjalo basadi ba we ba gagwe ka moka ga
bōna ore ke basadi ba madisi. Mosadi gwa
yo motlogolo gwaba ngwana wa malome wa
gagwe. A latšela ke mosadi wa babedi, bjalo
mowe gare ga basadi ba we mosadi wa mam-
ratwe ya ba Setlaletsatsi. Basadi ba babedi
yaba bo mamonyadiwe. Lapa la Otsi lapa le
ngwana wa moetsana ka o tše, bjalo anyadiwa.

Papagwe a ja dikgomo tšewe tša moredi
wa gagwe a sete a tšea mosadi ka tšona.
Lapa la mosadi yowe ke moka labalema-
dimabe, kemoka la napa la hwa, gela a tšee
dikgomo tša moredi a tšee mosadi mo tšhomong.

ntša be letlogile.

Monna ge a ile a tšea basadi ba di kgomo
tša maatla a gagwe. Mowe mosadi yo mogolo
ke mosadi yo we wa go tšha monna tša
Keng. Morwa wa mosadi yo we ke yēna
moja lefa, ka go pane ga gona mosadi yo
ba moje motšeritšego. Empa ge papagwe
a kaba le kgomo a e tšhina go mosadi yo
mongwē goba mosadi wa mafelo, mosadi yo we
ke yēna yo we a swanetšego go feta
basadi Kamoka.

Ka morago ga leha la papagwe, motho
yo mogolo ke morwa mosadi yo le mogolo ke
yēna moja lefa gumpho le mosadi wa gagwe.
Mmago monna le ge a a phela, yēna a
na taba ke morogolo. Di taba tšona ba
tla fo motšha empa mabupi le bogolo, bja
gagwe bo fedile, bo tlogile le monna wa
gagwe.

Go godišwa ga mosadi wa gonyalwa ke
monna ka maatla a gagwe, ba ku seke
ba fo mogodiša fela, o godišwa ka
di kgomo. He gōna ba bōna modirō wa
mosadi yo we o ba kgaitha le gōna a

844

223

ba Ithompha le go tšeba ^{K34/82} ge ba lapile, a
bile a rata kudu batho, bjalo mosadi wa
mohuta o we, ke yona yo we a godišwa-
go, ka gobane pelo ya gagwe ke pelo ya bo-
tho. Bjalo kgomo e we batwadi ba mo-
fago yona, ke moka ba motšā gore kgomo e
ngwe ya tšewe wa go nyala mosadi yo re
gofa e, e tšiba eta. Ke moka mosadi ka
goralo mowe a godiša tšwe.

Ge mosadi yo we wa go nyadiwa ke monna
wa gagwe ka dikgomo tšā matla a gagwe
a sa loka. A sa kgone go swara bo-
matwala wa gagwe gabotse, gōna ba-
twadi ba monna wa gagwe ba ka seke
ba kgona go mogodišā, ka baka la bo e kgodišō
bja gagwe. Mosadi yo we monyana
o swanetsē go tla goba yo mogolo yona
a boēle ka fase. Ka baka la kgomo e we
ya gofiwa ke batwadi.

Ke ge baile ba godišā mosadi yo we mo-
nyana yola wa gobikiwa pele a boēla
ka fase. Kwanō e ka seke ya bu gona
magareng a bōna, ka gobane mosadi
yola wa go bikiwa pele o tšare mogolo

844

K34/82

224

Ke nna, ka gobane ke nna yo we ke ilego
 ka ntšha monna tšhakeny, tšaba ya hao-
 ne e ka be e re, ga a ngolêla e be elego-
 re ka motšwala wa gagwe gōna ntšabe
 ke dumêla, mōtho fêla lenna e lenna mo-
 tho fêla.

Empa le ge a bjalō bjalo bu ka seke
 ba mōthokomêla. Bjalō kometšê tšolaō
 wa bōna fêla. Mo udi yo we bu go tšea
 kgomo bu e fakêla monyadong wa gagwe,
 ke mōka a godišwa, ke nnete o godišitšwe
 memōya ya batšwadi e gedimu gagagwe,
 ke mōka ke sefa badimu.

Bjalo ka basadi bu monna yo Moengule
 a tšea mosadi wa gagwe wa pele bure ke
 Mabelo, mosadi yo o matšere ku ditšomo
 tša matšla a gagwe. Monna wa gagwe
 a dula na e le bana le lebelele, mowe ule-
 go a ba le bana ba bane. Bjalo ku moyago
 ga lebaka le we, batšwadi bu gagwe, bure
 go morwa wa bōna, kguitšedi ya gago e
 nyetšwe bjalo ka goriale mowe o swanetšê
 go tšea ditšomo tšê o tšee mosadi ka
 tšona.

Mosadi yo we o tla go ^{K34/82} motšea ka dingomo tšee, ke yēna mony wa motse o.
 Re šita go godiša mosadi yo wa pele ka gabane mosadi yo wa pele ke sešho-ka bošho. Monna u e lenna ka matšho ke a bōna bjalo ke dio šita gore nka dirang e fela ke moka ke morwalo wa-ka.

Ke moka monna a kwana le batwadi, bjalo ke moka ba motšiša mosadi, mosadi yo we ba go motšiša bure ke Motlanale. Ke moka mosadi u napa a godišwa ka bana la dingomo tšee kguitšedi ya monna wagwe. Ge a fitšhile batwadi ba monna a bana ba šia mudišgo bare, go bōna le a kwa le hano mosadi yo mogolo ke yo. Mosadi yo wa pele ge e e o nyama go tšeba gore ke yo mogolo bjang, ba motšiša gore ke gore re motšiši-šee ka dingomo tšee rena.

Mosadi yo Mabelo ke moka a hamola, Motlanale ke moka a gola a ba yo mogolo. Leina le la Motlanale u e e mony le ina la gagwe, o rešee ke mo-

gacilikane. Mony leina la gagwe ke
 Mpele, o moela Mpele Kagobane
 o zile ke lehumo a sa tswa gagabos
 Ke moka ditaba ta ema diella mowe yo
 monyana a ba yo mogolo.

Diphapano ta bona, ge ngwaga o mowa
 o thomaga, ke moka mosadi yola wapele
 o dira mapoto o lumisa bana ba gagwe.
 Ge yola a sala a dira ore, bana a ba-
 kle goloma, ke moka mosadi ore, a owa
 baka ba sete ba lumile. Ke moka ngwa-
 ga o mongwe le o mongwe ore pele gagore
 yola a dire mapoto a dipheko ta gofa
 badimu, ke moka a phutise a dire pele
 ga yola.

Mosadi yola ka yofela a phutisa gofa
 ba-na ba gagwe ngwaga o mowa, pele
 ga gore golome bana ba mosadi yola bare-
 go ke yo mogolo. Ka godina ka mongwa
 o we ke moka bana bathoma go fete-
 gela. Bana ba dula ba sena molhubo
 ba fodula ba fokola. Ka morago gogo
 fo dula ba baka ka baka la difeka ja-
 lo diphapano ta golakudu.

Monna ge a hāma a ^{K³¹/82} tšola gore mola-
to Keng, ge bana ba sena mōthaba,
bjalo ditšola dimotsā gore, ba we ba
lapa le lenyana baja motšhatšha pele,
bjalo ka goriale mowe ke mōka bana
ba fekēgēlwa. A seke a diru bjalo mo-
tšhatšha o swanetšē godia ke mosadi yo
mogolo le tla bōna bana bana a mo-
thabō.

Monna a botšā mosadi mantšū a wema-
ka e a boletšēgo, gore wa bōna taba e ga
ya lōka lentšū la mōhu a le tabogwe, bjalo
budimu ba belāēla, ka bana la gore wēna
o kitimēla golumišā bana ba gago motšha-
tšha pele gagare golome ba lapa le legolo
pele. Mosadi a ka a fetsōla monna wa
gagwe ka gobane o be a bōna minna a
bolēla a befetšwe.

Mosadi a bōna gore monna o tla mo-
tswenya, ke mōka a ēla monna manon-
ny. A fa minna wa gagwe moratišō,
bjalo ge mosadi a bolēla monna a dumē-
la. Mosadi yola mogolo a bōna gore mo-
na a sa molebella tšona. Ke mōka le

^{K34/82}
 a phatšiša godivêla buna ba gagwe motšha-
 tšha, a balumisa ka lapeng la gagwe yola
 le yêna ka lapeng lagagwe, ke moka yaba
 bophelo bja bôna, yo mongwe a sa tšee
 mollô ka ga yomangwe, yola kemoka ke yo
 mogolo ka lapeng lagwe yola le yêna a bjalo, monna
 a sana poketô. ~~Batšwadi~~ ba monna ba hwile
 ka moka.

Yela monna a be ile a tšea basadi ba
 we ka dingomo tša gagwe, ditšhele tša
 mohuta o we ebe dira seke tša ba gôna
 ka gobane mosadi yola wa pele e be ele
 moka ele mosadi yo mogolo. Ka gobane
 ba ile ba ba le morediê, bjalo ba šitwa
 go ja dingomo ka malomo, morediê wa bôna
 a ka tšhoka lapa. Bana mola batšwadi e
 nape e ba ditšhwanana.

Matsšati e kgale, batho e be bu sepele
 meêtô a matelele, ge ba yo nyuku mo-
 dirô, ba dira dikgwa tše we eleyompha
 gô. Kudu dinaga tše we tša goba ditšu-
 mile kudu mowe ba goba ba eya bu šoma
 gôna ke Taemane le Matšhukung ba tlo-
 ga magae ka maoto.

Motho o be a sa sepele ^{K34/82} a le tee, kago-
 re, ebe gona le masaba, bjalo ba sepele
 ka ditlhopho. Ba bangwe ba soma ka
 fase ga maburu a dipolase, ngwaga ka
 a tee, a somela kgomo e tee goba kgomo
 le namane. Batho ba kgale e be ba tšea
 lebaka go hwetšana kgomo, e šita le yēna
 modiši uya ditkgomo o be a dišā, a twadi-
 ša ditkgomo ga bedi bjalo bare ka dinamane
 tšā botaro ba kgone ba efa modiši kgomo
 ya madišā, ge a soka a twandišā gōna
 ebe ba sa mofe seba.

Bjalo ka go riale mowe, ba bea seema
 magareng ga ba tšeelani, bare, ba tšee-
 lane ke ba sathani, monyala ka e tee o
 nyala wa gagwe, goba monyala pedi onya-
 la wa gagwe. Ngwana yo a lukilego
 yo we a rego ge a ile le bakgalabjē ma-
 kgoweng, a ba kgēla metri le go buyo-
 tšehā mollō, le ge ba moroma a sene a
 ba le mereba, ngwana wa mahuta o we
 o be a ratiwa ke bakgalabjē, Kudi, Kabaka
 la go tlhoka mereba.

ke ge a sena kgomo, ba mofa moradi ke

moka a tla a nyama mosadi wa gagwe
 ka dikgomo tša gonyala moredi wa gagwe.
 O hwetšane mosadi ka baka la gakwa gaga-
 gwe, bjalo ba mokwêla boTlhoHo. Mosoga-
 na wa mokwêla o we ba bakana ka yêna
 mōho wakwa are, ke tla gofa mosadi yo
 la ke yêna a bolêla ka mokwêla o we. Bjalo
 ka tšebo ya batwadi ba mosogana lapa la
 goloka le lapa la goTlhoHo goloka, ba mo-
 pa la goloka.

Bjalo ka Makhukhō Raganya, ebe e le mo-
 tšhankana wa go romêga kudu, bjalo mo-
 kgalabjê yo Motale Monyale are ngwana yo
 ka mokwêla o a lukilego ka ôna o zwanetšê
 go tšê moredi wana, bjalo le Tsetšê Monyale,
 are le nna wku mofa mosadi. Ngwana yo ebe
 a se go tšêla mōlō le go sekêla metšhi le go
 roma se roma yêna.

Ba bolêla ba le bjalo, masogana ka moka
 ebe ba ba roma, ba e ya, bjalo taba kgolo
 ebe ba e ya ba šōšopantšê difatšhago tša
 bōna, mowe go šupago gore a ba rate,
 ba dioya fêla ka go tšhaba go tšewa.
 Ka go rialo mowe bana bawe a ba romeye

841

K34/82 231

Ke bana ba we ba-rego ge ba sena seto, batwadi ba dikgarebe badira gore bunyale ba kgone ba mofa moadi. Bjalo batwadi ba Matshukhō ba kgetha lapa la Tsetsetse gore mo-
wa wa bōna a tšee moadi go lona, gwaadišē ga bjalo ka thato ya batwadi.

Matshukhō, ebe e leshuwana, o be a sena kgaitšedi papagwe o hūite a be a sena le kgomo, bjalo a duta le magwe. A dišū dikgomo le ba tshankana ba mōte, bjalo ramogolo wa gagwe a motšalema kudi ge dikgomo diite tšā ja mabēlē a batho gobe ge dihetšē a motšā kudi go fitišā bana ba gagwe. Kabaka la Kgalengō ya gagwe matshankana a bale semelo sa batho, ke mōka, ramogolo wa gagwe a mofa dikgomo tšē pedi are go yēna sepele o tšea moadi ka tšona.

Ke ge dikgomo tšē we ba dihēa ba yo di-
fa Tsetsetse, bare go yēna a renyalengwana yo ke tshuwana, se tšōšela motšhidi.

Matšgolo wa moogama are, ngwana yo o ratile ke nna; ka goriale gōlukile lenna ke tshuwana yaka. Ke mōka Matshukhō a beka moadi wa gagwe ka kgomo tšē pedi. Ke

ba ka la go ratwa ke motswadi wa ngwana, ke nnete monyala ka pedi o nyala wa gagwe, motho a fete gonyalwa go fela ga motho ke gohwa. Legona ge lerato le gona magareng ga motgonyana le matyalo ga gofete.

Dipudi goba dinku di betsa mosadi ka kwanô ya motgonyana le matyalo wa gagwe. Ke moka mosadi gu di kilwê, a ya a ba le ngwana wa mosebana, mothang a nyalwa go ke moka ditgomo dia sekelela tša nyala mmagwenyana. Makhu o ile a nyala mosadi wa gagwe ka ditgomo tša moredi e.

Mokaila ka baka la gore batwadi ba gagwe ba ile ba hwa ba sena sa babedi, e le ditšwana, bjalo moagana a ya matyoweng go bereka. Ke moka a rena dipudi, bjalo ka dipudi tšewe a ya a tšea mosadi ka tšona. A betsa mosadi ku lesome la dipudi le pudi ka pedi. Ka moredi wa gagwe wa pele, a re go nyadiwa ke moka a tšea ditgomo a ya go nyala mmago moredi wa gagwe.

Mabantsi a, monna o swanetsê gonyala

Ka ntle le gore a nyale, a ba methele mosadi.
Ye o bōna gore batswadi ba gago ke ditshuwa-
na a ba na selo, mōmogana o swanetše go
lootša koto la gagwe a e mangweneng go
beretela ditgomo tša gonyala mosadi wa
gagwe.

Bjalo ka monna yo Masone a bōna gore
batswadi ba gagwe ga bana ditgomo tše we
ba ka motšišago mosadi. E le gore mmaqwe
o ile a tšea ke mosadi, bjalo mosadi yo we mma-
go Masone o ile a lo bēlēga yēna Maso-
ke a letše. Ke motša a tloga a ya mangwe-
ng go šoma, ke motša a šoma a tšea ditgo-
mo.

Ditgomo tšela a dietiketego pele ke motša
dia-tswala. A tšwela pele le gorēka di-
kgomo, ditgomo tša gagwe yaba tše dintši.
Ke motša a ntšha ditgomo a nyala mosadi
wa gagwe wa pele bare ke Maria ke
ngwana lopēla ditgomo tša tšala di sa
eme ka lesana.

Ka morago a ntšha ditgomo a tšea mosadi
wa bobedi leina la gagwe ke Mothoka. Bjalo
mosadi wa pele a sethe a ba le ngwana, yaba

moopa, bjalo mosadi wa babedi a ba le bana. Mosadi a ba yo mogolo, bjalo ka ge ele mosadi wa gagwe yo mogolo, ka goane ke basadi ba dingomo tša maatla a monna, bjalo mosadi wa pele ke yêna mojalêfa. Kamorago ga lehu la mosadi yo we, mojalêfa ke moka e tla ba mosadi wa babedi.

Ga gona motho yo we a ka tšwago lapa lewe legolo, ebe le ka tšwaga ge eke oile a hwa e na le dingomo gona monna o be a swanetsê go tšea dingomo tšê we a tšee mosadi ka tšona, bjalo o hwile a lempya ke moka lapa la gagwe le hwile, mosadi yo monyana o tšea legatšê. Kamorago ga lehu la papagwe ke moka o tla sala e le yêna mojalêfa.

Tema ya 7: Mosadi wa go tšiewa ka dingomo tša go tšwa mosadi.

Mosadi o na le modirô o we ka ôna a ka hwetšanaga dingomo ke moka a tšea ngwetšê wa gagwe. Medirô e we basadi ba hwetšanaga dingomo ka yôna, gologa magogô, go bopa dipitšê, mabêlê le bongatša, ke yôna modirô e we basadi ba pelo medi ba

hwebanago ditgomo ka yona.

Bjalo mosadi a ile a tihketša dilo tša gagwe ke moka a tša mosadi ka tšona, mosadi yo ke ngwetši wa mosadi yo we, empa o mitsša gore ke mosadi waka, ka gobane o motšere ka ditgomo tša maaka a gagwe. Bjalo ge mosadi yo we a ile a beka mosadi yo we wa gagwe, yaba mosadi ona le morwa, mosadi o swanetshe go dula le morwa. Ke moka ke mosadi wa gagwe. Moithamony o fo motšere ke moka a fitšha a dula lapeng ge a sena morwa yowe a ka mofa go yena, ke moka a dula le monna wa gagwe.

Ditgomo tše we tša go tšama ke mosadi dilala ke yena mosadi ka mōši, monna a ka seke a dilala. Ge ana le molato o wa kgopela ke moka mosadi a mofa, o mofa a le bjalo a tšeba ga botse gore go e buisā ke matlhatse. Bjalo mosadi ge a ka ba le ditgomo monna a tihoka ditgomo, monna yo we o ba moithankana go mosadi wa gagwe. Mosadi a golēla monna.

Monna o swanetshe goba moithankana ka gobane monna go sekulugile ke mosadi wa

844

K34/82

236

wa mosadi ka gobane a na a bobedi, ge a
na le molato o lefela ke mosadi, moithomong
ge a ratha a ka fo motheela mosadi ke moka a
tla a dula nae.

Ye mosadi a bona gore ona le dikgomo, bjalo
o bona gore ditsete lesaka a ka nua a di-
utsha ke moka a tsa mosadi ka bona, bjalo
mosadi yo we o lilo a pea mowe ~~lapeng~~
lapeng la mosadi yo we.

Bjalo ka mosadi yo Makapa, mosadi yo monna
wa gagwe o ile a hwa, bjalo a tala le ngwana
wa gagwe wa mothamama, ngwana yo we e
be e le moka ele ngwana wa mothamo le ma-
fello. Mosadi yo we e be ele mothama, a le-
ma mabete a budisa, bjalo a tshoka moji
ka gobane ke yena le morwa wa gagwe fela.
Ke moka a fela a rekisa mabete a tsa di-
kgomo ka ona, bjalo ngwana o mongwe le
o mongwe o fela a tsa kgomo ka e tsebu
mabete.

Morwa wa gagwe a gola a ya geballa,
ele gore mmagwe o tsete a file ba ga Mo-
thabe dikgomo tse dingwe o dirile gore
ba mofe mosadi a tse morwa wa gagwe.

844

K34/82

237

Bjalo morwa wa gagwe a bolli bodikana le bogwera, ka morago a hwa e sale morogana a sešu a beke mosadi wa gagwe. Mokgekolo a šala a letee lapeny, ana monna goba ngwana. Bjalo a bōna ga boteyore modimo o malathile.

Ke moka a ya a beka mosadi yo we wa gagwe, yo we le na la gagwe e lego Motsaki. Ke madimabe a motswadi wa morogana gamogō le ngwetšwa wa gagwe. Modimo wa go tšwa o go tšwik, mosadi yo la Motsaki a tla a ēma a sete a bētega a ba moopa. Mokgekolo wa batho a leka ka maatla go kitima le dingaka gore ba bofēlē mosadi tša pallwa.

Ya ba dingomo disa eme ka šateng tše we tša go šala ge a nyala Motsaki, Ke moka a bōna gore go kaone ge a kaya a tšea mosadi yo monywe, Ke moka a utšha dingomo a ya a tšea mosadi wa bobedi, mosadi yo we bare, Ke Ngwana Sebabe. Basadi ba we bedi ga bōna ba tšere Ke mosadi ka dingomo tša maatla a gagwe a go kuma ma-bōlē.

O tšere mosadi yo we wa bobedi, a di-
 rēla gore mōthomony batho a ba swame
 yo we a ka no tla a bēlēga bana, kemoka
 ya ba bōna baja tšela la thoto ya gagwe. A
 beka mosadi wa bobedi, kemoka a tšena
 ka lapeny la mōggethōlo, a e tšutšutšū
 bogadi a le ka mōse lapeny.

Mosadi a ke a eba legakwa, mōna yo mo-
 ngwe a kwama le mosadi kemoka a dula
 nūē. Mosadi a ina a bēlēga ngwanawa
 mōthantšana, pela ya mōggethōlo ya tšha-
 ba. E rile kowa ngwana a a bula ke
 moka a tšhaba ke letswete la mmagwē
 a hwa. Bjalo mōggethōlo a fēla maatla
 a e fēla ke lekgopo la lapeny laka, lapa
 laka le ka se sa tšaga le gadilo, kemoka le
 tla hwella.

E be ba sa tšebe lehu la ngwana, Kyanthe
 mmago ngwana wa ribuga, o fitile ke
 kgwedi ka e tee. Ka morago ga sellōsa
 ngwana ke moka ba bōna, mosadi a na
 lempa, bjalo yaba yōna ba tšebago gore
 ke yēna a bolailogo ngwana. Kemoka ke
 ditšama tšha.

K34/82

Bjalo matwala wa gagwe, are go moadi o wa bōna taba ya mohuta o, a se taba, ge o bōna gore o diletšē ngwana, a wa wana nēla go robala le monna, ge onyama go robala le monna o mpege, nna ke tla gobotšū gore ntšha ngwana tsweleng, bjalo mo-ntšhitšē letsweleng ke gōna o ka kgonago o robala le monna.

Ka mpa e we ya bobedi, moadi a bēlēga ngwana wa moetšana, a owa dipelo di a thaba e mpa a ditšabe kudu, e foba tēla gore sefa ke modimo ga seguniwi. Mo-adi are godulēla ngwana ke motša a dira mapoto a bega monna wa gagwe e lego matwala wa gagwe wa moadi, bjalo matwala, are go moadi o seke wa tšhuba ngwana ka mollō, ngwana e sale ya manyana ge a godile ke tla gobotšū gore mo-ntšhe le tsweleng.

Moadi a kgotšella, a tēla ngwana wa gagwe, go fitšhela matwala wa gagwe a motšha gore ntšha ngwana, ke motša a mo-ntšha. Mmago ngwana a kgona a dira mo-dirō wa banna le basadi.

K34/82

Ba dula ba lebeletšê gore mosadi o tlu fetoga, mosadi a seke a fetoga. Ke moka mosadi a êma a seke a ima, bjalo mo kgexo-
lo a leka ka matla go a lafišâ mmago
ngwana tšâ pala ke moka a napa a êma
a seka bêtšêga. Mo kgexo-
lo ba babedi, mosadi wa pele ke yêna mosadi
yo megolo, ka gobane o motšêre ka dirigo-
mo tšâ gagwe.

Bjalo o be a lebeletšê gore mosadi yomo-
ngwê o tlabale le ngwana wa mo thanka-
na yo we e tlabago mong wa mošûšû bja-
lo dipadile. Moredi yola wa mosadi wa ba-
bedi a gola a ba mo thepa, monna yo mo-
ngwe a fitšha a molôša gore o swanetšê
gore a motšêre, bjalo mo thepa a kwana le
moogana. Mo thepa yo we leina lagagê
ke Sadi.

Moogana yo we a gokwana le mo thepa a
ya a tšibîšâ batwadi ba gagwe ke moka ba-
twadi ba leboga taba e we. Bantšha po-
nto ba roma mo thepa gore a yo tšibîšâ ba-
twadi ba mo thepa gore ngwana wa re-
na o kwame le ngwana wa lena. Ke moka

Ka ngwatlong wa gagwê.

Ka morago ga mo balle tša goja kemotamo-
nna a fitša ana le mati wa gagwe. Bjalo
are go fitša a dumediša matwala wa mo-
sadi a mitsä, a motentšha ka ngwatlong le
yola mmati wa gagwe, bjalo a ba fa pitšana
kantle le ela a gofa ngwetši. Ke motša a
bitsä ngwetši wa gagwe are, kgêla bana
ba bana bjalo wa bja.

Ge a riale ke motša a tšwa a tloga, o bu-
a fa sebama wa gore ba thabe. Ka morago
ga lebaka o kwa bjalo ba thabile, ba seya.
Bjalo ka lebaka le we motšgetlo o hwetša-
ne le baka la gobolêla nabo. Ke motša a tše-
na ka ngwatlong a ba dumediša, are du-
mêlang bana, bama. A dula fase a tšea
nabo magame, ka morago are, a o bōne
ngwanaka o seke wa thaba se, ke kwa
ngwetši waka are, o kwana nago, ke lebu-
gile kudu.

Le wēna ka matšhō wa bōna monna
wa gōna e sale bošego, wēna o ka fo-
ba o dutši le mosadi, e tla nore ge a
godile, ge a kwana le mosadi a gobotšä

K34/82

Ka bo thakga gore boetsä maoto n'hago
wa kgona o boëla n'hago. Ge e hare ge a
godile a seke e mangana, ke motlabe wa
gago o tla fodula naê. Mantšu ke una o
ngwanana, ke moka bjalo a napa a tlogile
a ba fa sebana.

Ka morago mosadi a ~~na~~ hu ngwathong
wa gagwe baya bu nwa bjalo bjalo. Ge
letsäti le diketse, ke moka mmati waga-
gwe e boëla gae, yäna a säla, monna
ke moka a se a tshana. A dula le mosadi
go fit'hela a eba le buma bu buraro, bjalo
monna wa gagwe, o godile, ke moka monna
a duma mosadi.

A botšä mmagwe gore monna yo ke mang,
a ke morwa mang, bjalo mmagwê are wa
kwa ngwanana, e foba matšo fêla bja-
lo, ge o bōna gore o nyana go ya ka
ngwathong wa mosadi o seke wa dira le-
šata, monna a na molato, o be una le
mosadi ka gobane e sale wēna ngwana le-
hono ge o bōna gore o godile, Botšä nna,
nna ke tla bolëla naê, are go bjalo, ke moka
bo botšä monna, monna a boetsä maoto n'ha.

go.

Ke moka Mosapalome ja dula le mosadi wa gagwê. Mosadi yowe o fiyo bêtêga ngwana yo we o tee fêla. Dingomo ke tše dintši ka šateng, ke moka a ntšha tše dingwê a tšiša morwa wa gagwe, mosadi wa bobedi, yo we leina la gagwe barego ke Mafiri, o latêla ngwana Magomane. Ago ma a tšea dingomo tše dingwe a tšiša morwa wa gagwe, mosadi wa boraro yowe leina elega Matlale.

Mosapalome ona le basadi ba burarô ba gobêšâ ke monagwe, ka dingomo tša maatla a gagwe. Mongethola a kgobamanya betši ba gagwe, a bitša le ba bangwe ba ledoko a re gobôna, le a bôna mehwa pelega tšibji, le hu a lena mphahô. Ke tšere dingomo tša matšogô a ka ke tšišitšê morwa waka basadi šeba: mosadi wa pele ke ngwana Magomane, wa bobedi ke Mafiri, wa boraro ke Matlale.

Bjalo lehono ke nyaka go lešupa moyolawa wa bôna, mogolo wa bôna ke ngwana Magomane ka baka la gagwe ke yêna mosadi

844

254

K34/82

wa pele, o latêla ke ngwana Maebane Ma-
firi molata wa bôna ke ngwana Raganya
Mahlale.

Mosapalome a belaela, mabapi le mosadi
wa pele ge yêna e le yo mogolo. A re go ka
sete gwadirêga, gore mosadi yowe ebe mogolo,
ka baka la madi, bana ba we ba gagwe ke madi
el morwa mang, a we e hano. a tllilaga gôela
madi a ka. Nna ke re mosadi yo mogolo ke Ma-
firi ka baka la gore ngwana wa gagwe wa
mathômô ke madi a ka.

Batho ka moka baile ba homola gwa sebe le
yo a rabago, ka baka la gore go bônagala gore
moxgekolo a ka a botšâ morwa wa gagwe pe-
le. Ka gobane mola a be a mutšitšê pele
e kabe a ile a bolêla gore ke fapana le
ngwana ka mogwa o. Go ile gwa tšea
lebaku le letelele, go sa fetole mōtho bjalo
monna yo mangwê, a re, moxgekolo wa ditwa
ditaba tšâ morwago.

Moxgekolo a re, a ka lebitšetšâ go tllilaga
ka molato, fêla le a kwala ka baka la
pelaêlô ya ngwana. Ngwana le yêna
o wa kwala, bjalo ka ge bare ngwana

844

255

K34/82

ya sallega o hwêla thdring. Bjalo ngwana
yo waka, a ka alla, o ile a homotšê nna ka
mofa basadi. Bjalo le a kwa e be ke sanya
ke gobolêla mōngwa wa ka pele ga ngwana
waka, o be a tla fokwa ka batho ka
mathoko.

Lehano ngwana o e a o nyatse ga moadi
wa pele e be mogolo, ngwana a dumêla,
are o dumêla o tšitšê, are ee. Mmoyê
are o ntheletšê, o ngwana o belege ke
nna, ke tšeba ka mōngwa o ke gobelegego
ka ôna, le gore ke ghwetsane ka mōngwa
mang, ga lehano ga a lebjalo wêna o ke
o mpotšê gore papago ke mang. Mmogana
a bolêla papagwê wa ditšomo, are wa
kwala gobjalo ka bana ba ba moadi wa
pele papa wa bōna ke wêna. Ngwana
o ana ditšomo, gela e ke bana ba ana ma-
di a monna yo we a motswetsêgo le wêna
a se wêna madi a ga Mongale o madi a
ga Masete. Mosapalome a seke a ba le
bo e ka rabêlô, ke moka palêlô ya mothe-
kolo tša phethega, kamoka ba dumêla mogolo
yaba ngwana Magomane.

844

K34/82

256

Tema ya 8. Mosadi wa moopa.

Mosadi wa moopa, ke gore mosadi wa go se-
bêlêgê. La mathômô monna wa gagwe o tla
sepela le dingaka gore ba mofêle bjalo tša
šita, go fithêla mowe ba ntšhago mathô
ba molebella. Bana ba ditgomo bare ditgo-
mo tša rena ditobê, diwetšê ka la reny.
Batswadi ba mosadi le bôna dipelo tša bô-
na di botšhoko ge kwana wa bôna a sa
belege ele gore bôna ba tšere ditgomo bjalo
tšona diatwala.

Mathatšwa ditgwele, polêlô e we e no bolê-
lwa fêla ga gona motho yo a kilego a edi-
ra. Bjalo polêlô e we ke polêlô e e thagi-
lego le bathoka. Bjalo taba e e diriwago ke
mula-ntlo, e we ke taba e e diriwago. Ke
gore ge monna a ile a tšea mosadi, mosadi
a tla a ba moopa. Ga gona taba ke moopa
wa gagwe.

Etlare ka morago ga lehu la moopa yo we
ke moka, monna a kgone a boêla ga matho-
lo wa gagwe, gore a yo tšea mosadi yo we
barego ke mula-ntlo, ke yôna mosadi yo
we se ka rego ke mathatšwa ditgwele. Gona

K34/82

mowe lapeng teta la bo moopa, ge ele
gore ga gona ngwana yo mongwê wa mo-
sethana, gona o isinethê go tšea mosu-
di wa mamumi, ke gore mamumi o bē-
lēga ngwana wa moethana ke moka a
ya a tšea mosadi.

Moeng oile a tšea mosadi ga Maleša
Maleho bjalo maleho a tla a ēma elba
moopa, a seke a bēlēga. Manna oile a le-
ka go a lafiša mosadi wa gagwe bjalo
dingetša tša šitwa, ke moka manna a tšhe
matihō a molebella. Ke moka mosadi e na-
pile ke moopa.

Mosadi yo we Maleho oile gonyulwa ke
Moeng ke moka ba ga Maleša ba fitiša
dikgomo tše we ba ya ba tšea mosadi ka
tšona yo we leina la gagwe e lego Molaita-
ne. Mosadi yo we wa moopa ke mosadi
wa Moeng wa pele, bjalo a re, gebōna
gore a bēlege, a ya a tšea mosadi wa
bobedi Ngwana Kgathwane. Ngwana Kga-
thwane modimo wa ēma naē, yēna
a bēlēga, lego gale bjalo, moyato gwa foba
mosadi wa pele.

844

K34/82

258

Ke yo mogolo ka bakha la gore o tšeni-
tšwē ke butswadi ba gagwe, empa ge mo-
sadi a ka hwa ba beu bayo tšeu mosadi
mojalefa e tla šala ele mosadi wa bobedi
ka gobane yola mogolo a šia ngwana yowe
e tla šalago ele yo mogolo.

E rite ka morago ga lehu la yona ngwa-
na Maleša, ke moka Moeng a ntšha kgo-
mo ya gobega lehu la moredi wa gagwe.
Ka morago a ntšha kgo mo ya goiša di-
bjana tšā moku, kgo mo e we ya goiša
dibjana, e swanetšhe goboya le polêlô, ke
moka ba fetola Moeng gore o tla lebella
Phupu, ke kgaitšedi ya Maleša bjalo ditšo-
mo tšela tšā go tšwa ga Moeng diilego-
tšea mosadi wa gagwe.

Ka lona lebaka lewe Phupu o šetšē
a bekile mosadi wa gagwe, mosadi e
šō a be lengwana, yowe Motlailane.
Ka morago Motlailane a ima, a bêtêga
ngwana wa mošetšana yowe leina la
gagwe e lego Mokgadi bjalo ba bega ba
ga Moeng gore mosadi wa lena o bele-
gwe.

K34/82

Moeng a leboga mantsi a mangolo wa gagwe, ka pudi, pudi e we ke gore ba swanetse go e'bolaya, ke mota ba di'e le ngwana thari ka yona. Moradi we Mokgadi, o be a tseane ga tse ke morwa Maleho, bjalo ka baka la gore Maleho o hwile ele moopa ke tswanelo ya go a tse ke Moeng, o ya bubula-ntlo bja Mokgadi wa gagwe.

Ke mota ba tse Mokgadi moradi wa Phupu Phupu ke kyaibedi ya Maleho. Bjalo Maleho o be ana le moratho wa gagwe wa mosetana, yo we Moeng a goba a swanetse gore a ka motse bjalo ka baka la gore mola o wa go'ur a o dumele, gore monna a tse bana ba moradi ka otee yola wa peke a saphela. Ke mokgwa o we ba go mo'upa Phupu gore ke yena yo we a swanetse go go b'el'ela Moeng moradi.

Mmula-ntlo o a nyalwa, le ge batswadi ba mmula-ntlo ba tseba ga batse gore ngwana wa pele oile a nyadiwa empu a se ke a ya a b'el'ega bogadi, ditlomo tsa go monyala a saka a dibuisa ka gob'el'ega ga

gagwe.

Moeng oile a phophetwa a nyala Mokgadi
ya we elego mmula-ntlo ya Mokgadi wa
gagwe. A monyala ka ditgomo tše dithele-
lago le dipudi ka godimu. Selo se se sa
ntshiwigo ke mabotšō, ge ele bakeny la di-
kgomo wa nyala fêla e nyale galetšana le
yola wa pele, o ntsha seripa sa monyala, ke
motša ba magafêla mosadi.

Mokgadi oile a ba le matšhatše, modimo
wa mothusa a bêtêga bana ba babedi baba-
tšhankana, le basetšana ba bararo. Bja-
lo, ka morago ga lehu la morago bona morwa
wa gagwe wa pele, ke motša a ba mojalefa
wa motše wa Moeng.

Mo 52: Mosadi wa gabêtêga batšhankana.

Ge mosadi a fiyo bêtêga bana ba ba-
tšhankana fêla, batšo ba kuse ba tšhoko
ka gobane ditgomo tša go tšea basadi ba
ka seke ba dibona. Ka bana la pelêgō
e we ya batšhankana, ga gona tša ba
batšwadi ba mosadi ba tša fokwe ba tšo
ko fêla gore, ba tšea ditgomo ba tša ditšea
kue tša go tšea basadi, empa ba ka seke

844

K34/82 261

ba ntšha molhepa yo mongwê ba ba fa gore
molthomong yêna o tla ya a mmêlêgêla nywa-
na wa moetsana.

Papago bôna o swanetšê go bôna ga
batse gore modimo, o mphile bana baba-
tshankana, bjalo ka goriale mowa o tla
leka ka maatla gore a šome gore a tle
a kgone go tšisa mowa wa gagwe wa
pele.

Natala Magomane, o ile a tšea mosadi
yo M. Mashari, bjalo mosadi yo a bêtêga ba-
tshankana ba basara magolo wa bôna Mose-
bu, ka morago M. adibeng le tšeghwanela
bôna M. Aruping. Bjalo manna le yêna a
na ditšomo tšê go tšea yo mongwe mosadi,
batwadi ba mosadi ba ka setšê ba mofa
mosadi yo mongwê, nywana wa bôna wa
bêtêga.

Bjalo ka ge go tšêšê go tšalutšitšwe ka
matlathaleng a ditaba tšê boapa gore mo-
laô a o dumele gore, molho o swanetšê
gore a fiwe yo mongwê mosadi e le gore
yola o sa phela. Tše e le yo we wa gobêtêga
batshankana le peluêti ga e yo.

844

K34/82

262

Ba keng sa bana ba we ba gagwe, a leka ka maatla gore a bone dingomo tša gore a tšise morwa wa gagwe yo mogolo. A e tshuta go roka mathebo, ke moka a bu a kgona. A loga mathebo a we ke moka a fela a reka dituku le dipudi le dingomo. Ke moka a hwetšana dingomo tša gore a tšise morwa wa gagwe.

Bjalo papagwe a tšwa molatong, are go ngwana wa bobedi a mofa kgomo ya tšadi are, e tla go tšwella, o tšee mosadi ka yona, fela yo moratšho wa lena le amona le tšhêlê le tšêê dingomo le motšeele mosadi. Ka morago papa a bona a hwa empa a baka ba sala ba nyatša lentšho lamo-hu. Ba ile ba tšisa moratšho wa bona mosadi.

Mosadi wa gobelêga ba tšhankana fela, papago bona o swanetše go tšoma ka boima gore a hwetšane dingomo tša go tšisa ba-
twa bagagwe ba madi, eseng gore gona le mo-kgwa o mongwe o we, a ka fisoago mosadi gore motšho mong yona o tlatla a mmêlêgêla ba sed.

844

K34/82

263

Molaõ ona, wa gore, ge mosadi e le moapa
goba ana le thari ya baThanka, gobaba-
sethana fêla, ke moka ba nyama mosadi yo mo-
ngwe gore a tle a eme le gatong la mosadi yo
we wa thari ya baThanka re nobona
baThoka fêla, bona ba tse gore a tse ba-
na ba mosadi ka a tse, ka babedi goba ka
bararo.

Bjalo ka Mōthoka yo Ngwanakōle Makh-
bêla, mōthoka yo re duti na e kgale mo na-
geng ya gešū. Gotwagala gore o fitihile le
bateng la mogo buša Rangolokwane, bjalo
a fitiba a dumediša Makhutšwi bjalo ba
moraka, ke ge a tloga a tlo fitiba ka
mono ga Mohlabe ke moka Mohlabe a
moa mogêla.

O fitihile mo ana le basadi ba babedi bjalo
ka morago a tse mosadi wa bararo, yo we
leina la gagwe ekego Khanyesa, Mosadi
yo a tle a eme a tse a bêtêga, ke
moka a ya a tse moraho wa gagwe ba-
re, ke Kabasa. Kabasa a bêtêga bana
ba baThanka, a goma a ya a tse lekgō-
thwane la bona Ngwanakōle.

B4/82

Besadi ba we Hamoka ga bōna ke bana
 ba mosadi o tee. Mosadi yo wa boraro
 a ēna a sethe a bēlega, a swana le mo-
 golo wa bōna. Bjalo. Ka morago mangala-
 bjē are go Khanyesa sepele gagemo ba
 mphē mahlatswa dikgwele, ke mōka a ya,
 batswadi ba ya ba gana.

Ka bana lewe, mangalabjē a swana Kha-
 nyesa, ke mōka a iā ditaba kgorong ya
 ga Mohlabe pele ga gore a tlogē, ba bitša
 mangalabjē. He a fitšhile ba mutšiša ma-
 bapi le taba e we ya mosadi wa gagwe, mo-
 ngalabjē are, ga ke game gore a sethe a
 dula motšeng waka, a owa ke re a sepele
 ga batswadi ba gagwe ba mphē dikgomo tša
 ka, ga dise gōna ke nyaka mosadi. Ba
 leka go mogametša mowe tabeng e we le
 yēna a gana.

Bjalo ke ~~Mok~~ mōka Khanyesa a tšwa
 ka kgōrō a sepele. Bjalo ba xathu le bōna
 ge ba bōna kgaši ya bōna e tloga le
 bōna bathoma, ba mōšala nšhago. Ba
 ile ba dutš; gagabo bōna, go fitšhela le leho-
 no, mangalabjē obile ohwile. Ke mowe sehwešā

nago gore ke molaô wa balhoka. Seema
se selebane bôna ka maalla, busoaho ba
sebolêla empa eke a ba sešunišî. Ka ma-
alla, se selego, mogaba wa tšefa re êpa
ka medi.

Mogaba, ke molihano o lewago modi wa
ôna, bjalo ge ba bolêla seema se, ba se-
bolêla mabapi le baith. Ke gore monna o tšê-
a mošadi, yaba mošadi yowe ona le ngwanabo,
bjalo monna a tloga a ya a bolêla le
yola ngwanabo, mošadi wa gagwe, ke moka
ba kwana a rōbala nuê. Ka morago ga
mowe ke moka mošadi a ima. Bjalo ge ba
mutšiša a bolêla gore, ke imišitšê ke moka
te.

Dipolêlô tšê dikgolo, ba tšue, ke mpya,
a ka napa a phatšhaganya bana ba mo-
šadi. Bjalo baitho ba bangwê ke moka ba šu-
mišâ seema sewe, bare, mogaba wa tšefa
re êpa ka modi. Ke mowe seema se
ba sešunišâgo gōne.

S6. Mokonyana a tšete mangolo waqagê.

Mokonyana ge a tšere mošadi a bōna gore
mošadi wa gagwe ga belege, a ka seke a

Thoma matgolo wa gagwe gore, moredi wa gago a belege, Kabaka la gore a belege o swanetše go mpha ditgamo tša ka. Ge o ka bona a yo batša matgolo wa gagwe, ke gore o ile ge a sepele le dingaka ke moka ditlaola tša a reu matgolo wa gagwe.

Bjalo ka ge molaō o dimela gore, gutša mmula-ntlo, ge moredi yowe wa moopa a ile a hwa bjalo matgonyana a bolele le ba ga matgolo wa gagwe ka molomo, o bolēla ka selo, bjalo ka bōna ba ga matgolo wa gagwe ge ba nyaka selo ga matgonyana wa bōne. fa ba bolele ka molomo ba bolēla ka bjalo, ba omela bjalo ke moka ba roma batho gore, re a le roma sepele ngumowa mofete, una le molato wa rena wa sefete, re a senyaka. Matgonyana yēna o bolēla ka rudi.

Bjalo ka pupago Madome Monqale o ile a loša moredi ga Sebanē, bjalo a ba anyala moredi, a ba a bolotša moredi. Mothepe yowe e ile kowa e le mikiwa ke moka a hwa. O hwile e sale mothepe, mothalabjē a ntša kgomo ya goya maemong a moredi wa gagwe.

Ke moka ba fistha ba a mogela Kgomo bjalo
 ka ge Kgomo ya mohuta o we e sa ruwi,
 ba ga matgolo wa gagwe ke moka ba bitšana ba
 ya ba dula Thopa.

Thopa e we ke ya gōrēpa motgonyana, bjalo
 yaba, moku o be eina e moratšo wa gagwe ba
 re ke Mamotshabo. Ba supa motgolatjē yo-
 ta wa ga Mongale bare rena e sa dista bja-
 lo lehana o lebelletšo yo, ke yēna mosadi wa
 gago. Mongale a leboga, ke moka ba bolaya
 Kgomo, a robala mowe ga matgolo wa gagwe
 ba lala ba jfa sedimu. Sedimu ke nama
 ya Kgomo eka, bare ke sedimu ka bana lagore
 ba e bolaitle ka bateng la motšo wa gahwa
 legōna a e tšhediwitšawai.

A dista matšatši a mararo a le mowe e
 salla lehu la mosadi wa gagwe, ka letšatši
 la bōne a laēla ba ga matgolo wa gagwe
 ke moka a tloga. Mogolo wa Mamotshabo o
 hwile e sale motšhepa a le lapeng la mma-
 gwe, Mamotshabo e sale le thumasa, ke
 moka Mongale a goma e bolotša Mamotsha-
 bo, distala kamoka le dilo tša kōma tša ntša
 ke Mongale.

Ka morago, Mamotshabo a Kwana le Se-
 kgobêla ke moka a tshaba nae, bjalo
 ba leka ka maatla gore ba moamoga
 ngwana wa bōna, moredi wa bōna a
 goma a tshaba a boela ga sekgobê-
 la. Ele gore ge ba dira kamogwa
 o we ba motia, are ga gona kaba a le
 tii pelo le tia mmele.

Mafello ba bōna gore ba kaba ba bolaya
 ke moka buse ga sekgobêla go luki le
 nyala, ke moka sekgobêla a nyala.

Mamotshabo mmagwe o be a hwile ka
 lona lebaka lewe, go sethe papagwe, bja-
 lo, papagwe oile a tšea dikgomo tša mo-
 redi wa gagwe yola wa gohwa a nyetše
 mosudi ka tšona, bjalo mosudi yo we a
 na le ngwana wa motshankana ka tše.
 Ngwana wa bobedi a sethe a ba gona
 bjalo leina la ngwana yo we buse ke Madome
me.

Ba morêla leina lewe, ka baka la gore
 ba gopole gore dikgomo tša go tšea mmagwe,
 ditšwe ga Madome Mongale, mong leina
 la gagwe ke Nkgêgêrê. Papago Madome

844

K34/82

269

Ke Ntefane. Bjalo mokgalabjē e wa mo-
nadi gore a dirē bjälwa, Ke moku a dirä,
bja wadiwa, ba bošä ga Mongale, a
sumile le mokgalabjē wa goya go bolabo-
la ditaba.

Ba e tšä Madome pele ke moka baya
ba fitšha ga Mongale, a ba butšikē gore
ge lefitšhile le ba šupē, yēna gore ke
yēna yo we e lego mosadi wa bōna, ka go-
riale mo we o tla ba bēlēgēla mosadi.

Ba ya ba fitšhisä mantšū a Sebušē gore
Sebušē ore o šitile ke ngwana bjalo ka
goriale mo we, ore bogwēra ba zinya ke
setlaēla, ka goriale mo we ore teng ga
lokwa ga gofele, mosadi wa lena ke yo Ma-
dome.

Ke moka Mongale a thabēla tuba e
we, a ntšha pudi a ba thabēla, ke
ya go a mogēla mantšū a ga Sebušē.

Ntefane e be e le mokgalabjē yo mogolo
le yēna Madome Mongale, ka morago ba
ahwa. Bjalo mantšū a bahu a gnetšwe
ba šala ba lebelešē Madome magola a
tšea mosadi.

844

K34/82 270

Ntefane o hwile a sešu a gapa ditgomo tšē Sekgobela a gonyala ka tšona, di kgomo tšewe Madome o be a swanetsē gonyala mosadi ka tšona. Madome ditgogo e be disešū tšā tšaga, le ge boete diforōbala, ke gore e be ele setšela, bjalo a leka gore o gapa ditgomo tšē tšaga Sekgobela, Manotšhabo a ya a gona ka tšona.

A motšā gore lapa a leji tengwe, wēna nyatšela ditgomo tšaga Mongale o baf e, nna tšē ke tšaka. Ke motšā a goma a bo-ēla gue, a ba botšā tšaba e. Madome a ya ka nama o dirile bjalo bodira ke mmagwe ba roma batho gore, ba yo tšibitšā mokgonyana gore ba nyatšela golokolla manamane, ke motšā a ya a gona ba rumiwa.

Ba ga Sebašē ba botšā Madome gore ge bakgonyana ba we ba gona le ditgomo, o swanetsē goiša ditaba kgosang bjalo Madome a seke a ba letaba a fo homola bjalo batho le bōna ba homola pele ga lehu goēma mong wa lona.

844

K34/82

271

Bjalo Madome Mongale o be ana le
nywana wa gagwe wa mōthantana a
motsā dilo ka moka pele ga lehu la gagwe.
Morwa wa gagwe bane ke Mphapa, Kemoka
a kwa bopudi tō tēla bane, Mamotāhabe
o gana le ditgomo tō go manyala, Madome a
na taba le taba e we.

Mphapa a ntšha budi gore o tihole ye
nke malapa a gagwe a sa luthile, a ru-
ma mōho, bjalo mōho yo we a fitlha le
pudi e we, a fitlha a etlōma Nyorong
a tēna ka lapeng la Madome, a du-
la fase. Mpeng ke selo se se botse bjalo
a nobōna a sa tšetšē ke mōho, ka gobane
mōkgonyana a fitlha ba swanetsē go moalla
ke gogo ka ngwakong ke moka a botēla
sewe e kego sōna.

Ke moka a fadula lapeng le baka le leke-
lele, ke moka a bitsā mosadi yo mongwē
wa lapa le lengwe a mōthalošētšā muntšā
a a tšilego ka ōna, ke moka mosadi yo
we a botšā mogo Madome bjalo bōna
ba botšā morwa, morwa a bitsā ba gabo
a ba botšā taba e. Bjalo ba gabo bane di-

844

272

K34/82

Kwa ke wena, bjalo Madome a fetole
sebaka gore sepela o ba botšē, nna a ke
tšebe selo ka taba e we. He moka sebaku sa
Demolla pudi sa sepela.

Ditaba tšē ke tšā Kgule, bjalo le dibaka
tšewe tšā goba tšā tšō ya gō ~~gō~~ Mongale
dihwile gumōgō le buwe ba goba ba e ya
banyala. Bjalo ba ga Sebasē le butho ba
šele ba we e seng a tšhatšhe ba e tšeba
taba e. Sebaku sa fiitšha le pudi ke
moka sa fiitšha sa ba botšā gore bogwē
bohwise.

Mongale a tšoga fase a iša ditaba
Kgorong, ka gobane ke bōna ba ga matšolo
wa gagwe ba we ba tšomilego ditaba. Kgō
rō ya a mogēla ditaba ke moka ya bo-
tšā Mongale gore sepela o dula e tšare
ka tšatšī la gore o tle re tle re bōne ditā-
ba tšā gago.

Letšatšī la fiitšha la gore ba ē ba Kōpame
Kgorong ke moka bayā ba Kōpama. Dita-
ba tšā tšena ba neng, bjalo ke moka mudi
a bega ditaba ka molatšō wa tšōna bjalo
ke moka ba se go Mongale re botšē.

844

273

- K34/82

Mongale a e^{ma} a l^{halosa} ka mokgwae
o ditaba dišehōgo aingwadilwē ka ōna ka
mo godimu, a se lehošo ga lella bōna ke e
tla makgorong ke go e ba tšon^{thaka} ke
swere padi, bare ga ba nthebe, ke mōka
ke feditšē.

Sebašē, nna a ke tšebe sebo ka tšaba e
we, papa ohwile ke sale go monyana
mōlhomong wkabe oile a mpoša. ke gō-
na nna ke belegwe ke letse ka lupesyle
zu. ke makatša ke monna yo arego oile
a bea mphisana wa gagwe. ke mōka ke fe-
ditšē dikgōši.

Ditaba ke mōka bana ba dihwile bjalo
bana bare, wēna sebašē o swanetšē go
ntšha dilo tša Mongale o mofe, ka gobane
papago oile a bega wēna kowa ga Mongale.
Ye o nyaka gobafa moadi o ba botšē go e
ke tla le bēlēgēla moadi bjalo ka papago
go a boletšē ka magwa o we. Monna a se,
dikgōši nna ke sitwa go a megēla mola-
to o ke sa o tšebego.

Kgōši yare, le a tšeba gona le magōši a
a se fetago, bjalo ka goiale mone tšwa-

netšē gofā Mongale ^{K34/82} bēla, ke mōka ba bu-
lēla Mongale tšēla. Mongale a fetha a yo
fiitha molopeng (headship) a begu ditaba
tšā gagwe, ke mōka ba mofa sephēphē buse
a ē a fē Sebuse, a goma nuso ke mōka a
fiitha a mofa.

Lebana le we la gore ba kōpane kantšana la
fiitha, ke mōka ba ba kōpane, bjalo
ba bitšwa ka ngwatšong. Ditaba tšū ma-
kgowa dibolēlwa ka gore ga ngwatšo, kgwanē
ka ngwatšong ke ditaba tšū banna le basadi.
Ke mōka ba ba butšwa, ba bolēla ka mōkgwa
ola wa pele. Bjalo Komosasa are ditaba
tšē we ke tšā bahu, ka goriale mowe bahu
ba hwile natšō. Ke mōka ditaba tšū fēla
ka mōkgwa o we.

Matkgowa ke mašoboro, ke mōka Mongale
o labile. Meitheng ya bolelano tabu ya
mohuta o we a ba sa enyaka, gokuone
ge banna šupa mošetana, tabu ya tšēma
ēta ēta e a twenya. Bjalo godira gōmu
ba dira ka banna la molaō wa mogologolo
o we orego, lehu a le tšhatwe, o ka šitwa
gogapa ditgomo tšū gago ka molaō o we.

Ka molaō wa gore lehu a lekhahwe, o
 lobisa baño, ka gobane o ka seke wa ya
 go kgona go gapa dingono tša gago, ka bana
 la lehu. Motho o lla tšela ge baile ba mo-
 fa mosadi yo mongwe. A ka dira gobelaēla
 ge, ba ga mangolo wa gagwe baile ba bōle-
 la gore, a rena mosadi, mowe onuleleba-
 ka la gobelaēla.

Bjalo ka monna yewe wa ga Mongale o
 be a sa belaele ka phōō, tšela ditšē tša
 šita ka gore papagwe ahwile gamōgō le
 mangolo wa gagwe wa monna. Ge la eke
 ba sa phela taba e e be e na seke yaba
 gōna.

Taba e bo mangolo wa mangonyana ba šita-
 go go e a magēla, ke ge monna aile a
 bolaya mosadi wa gagwe, mowe ba ya ba
 gana, bare motho re go file bjalo wēna
 ka noši o dio bolaya.

Bjalo ka Tena sekgoka oile a tšea mosadi,
 leina la gagwe e le Matsātsi ngwana Mehla-
be, monna a ke a bolaya mosadi wa gagwe
 ka boloi, empa ba bangwe ba gōna ba we ba
 bolayago basadi ba bōna ka boloi. Bjalo Tena

K34/82

a ka a bolaya mosadi wa gagwe ka boloi, o ile a mmolaya ka seroba.

O be a sa tiele mosadi gore wa mophedi-
šu, a owa o be a tiele gobolaya. Mowe a-
rege go motia a ba a idibala ba dia pyêla
ka metsi. Mosadi o ile a ba a hwa ka
dinyalo, bjalo monna a se onyaka a n-
ba moganêla, ka baka la gore a hwa ka lehu
la gagwe. Monna o ile a aita le gobelaêlu
ka gobane le ba lelôka la gabo e be le motšwile,
ke moka ditaba tša fêla diha mowe, a seke a
hwešana mula-nlô.

Go bjalo ka ge mosadi a kuse gohwa ba ya
ngakeng, ke moka ngaka ya ya ya tša monna,
bjalo batšwadi ba tšibile gore monna o bolaiše
mosadi ka noši. Ka goriale mowe a ba mofe
mosadi wa mula-nlô.

Bjalo ka Mafuwane, mosadi wa gagwe
ke Mafolwane, bjalo monna a kgêšha mo-
tlabo, bare ke Ntibane. A tšha molabo
wa gagwe go fitiša mosadi wa gagwe bjalo
mosadi yo a na le lehufo. Monna a bonagore
mosadi wa motintšha, ke moka a mofa sešha-
re, ke moka a seja, a hwa. A dia mofa a

K34/82

se bōna, o motšhelethe bjaleweng, Kagobane
bjalwa bja gošičela ke monna wa gago bobo-
se, Kgantše o tšhehe sešhare.

Ka morago ga lehu la mosadi, ke motša batwadi
ba mosadi bare ba nyaka go tšama bu okwe
lehu la mosadi wa bōna. Monna o hlo tšea go
phetšagana, ba mootela go fitšhela o dumela
bae tšwa. Ke motša ngaka ya ya ya tšea monna
wa mosadi, yare mosadi o hwetše lehu, o bolaitse
ke monna wa gagwe. Bjala batwadi bare bjalo
re tšabile ge rekwise lehu la nywana wa
rena.

Monna yo we Maforwana a ka a bu a sa le-
kšā gore ho nyaka mola-nhlo ka gobane o
tšeba sebe se a se dirilego. Monna wa goleki-
ša ke Tena e mpa bu mo ganela le yēna u se
a kgona go tšwela pele letaba.

Maforwane mo tšhologadi a mo tšhanogēla, mo-
tšhologadi o bjalo ka mo tšabo ke phoka ge le-
tšatši le tšhaba e a ologa. Mo tšhabjē wa bu-
tšo a loma go lōša mosadi, ke motša are kowa
a kwane naē, ba fitšhē ba lome mosadi a game
a tšhanogē. Ga mōgō le yēna Tena, mafello
ba ya ba tšea basadi ba bōna kgole, eseny mo

nageng e.

59: Temaya 9: Gobe a mosadi batleng sa mosadi ka bana la baloi.

Mosadi wa gloya, mōho a hwa ba hwa buya ngateng ke mōha ngata ya ya ya mōha, bja sa mōho a hwa ba boēla ngateng ke mōha wa boele-tōa ya mōha. Bja la mosadi sa gagwe sa lapane le ba hwa ka bana la mosadi. ya wa meloi. Menna o na le maatla a go metōa ga batwadi a fi-tihē are tēang mpya a lena. Ka goiale mo we menna a ka sene a tēa mosadi ya mongwe ga na mowe lapeng lewe.

Kgwara, ka gobane, batwadi bana sene ba dumēla, ba tla mōha gore ke tena baloi bja lo ngwana yowe o monyakago a ka sene a ya a loya bjany. A yēna o mamile lefe letwēle ka gobane baloi bo tōwa letwēleny. E fēla re baloi, wēna o ka tōama onyakēla mosadi mo we malapeng a we ba sa loego.

Kgwara, lentšū le le a bolēla, mabapi le bu-Iho ba mōhuta o we wa gloya, goba le basadi ba mahlanya. Mong Kgwara ke phōfōlō ya mmele wa mangakgatlēpa, bja la base gu e bini-wi, wa e bāna ke mōha ke Kgwara ya yago.

K34/82

Bare e āl̄hola, mō̄l̄hō yō mongwe wa gona o
 l̄la hwa, mō̄l̄homong go t̄la hwa wēna, kuduge
 bare ke kwana ya gago, ba dīēla gore ēl̄ho-
 l̄la wēna mong we e bōnego, go t̄la hwa wē-
 na.

Bjalo ba z̄umisa le-nu le-~~nu~~ mabapi le b̄l̄ho ka
 baka la gore, ba bolēla gore a wa zwanet̄e gogo-
 misa mosadi, ke kwana ya gago. Wēna mong
 o zwanet̄e go f̄ogolēla, bjalo ka ge moyolopolo
 yō mongwe a bolēla gore yō megolo o f̄o ḡl̄u
 t̄hipi a e bōna. Ga gona motse o o senagom-
 loi, motse o mongwe le o mongwe o n̄le molo-
 i. Bjalo mong wa motse o dula godimu gudilo
 t̄ewe ka maugo.

Gola l̄hisa t̄ōna, ke ge monna a ka z̄nya le-
 t̄wa, ke mōka mosadi yola wa moloji a z̄wara
 ke lona, mowe ya gona ka l̄holo lona le āl̄ho-
 t̄e ka n̄i. B̄kwadi ba mosadi a b̄na na mo-
 lome o baka o bolēlago, ka gobane nywana wa
 bōna a t̄hōma ke mōl̄ho. Ge e ke bogolo-golagōna
 ebe ba za bolele, e be ba mōwara meloi yowe
 ke mōka ba bolaya.

~~Mama~~ Mula-n̄l̄o ya mosadi wa gohwaku
 le t̄wa, monna o zwanet̄e goboēla la r̄ny lu

matgolo wa gagwe, ge a ^{K34/82}zara⁸² go tšea mosadi mowe lapeng, a fi¹the a tšee mosadi, batwadi ba ka seke bagana.

Atlabuile oile a tšea mosadi, Maleweng, bjalo mosadi yo we o be a loya, bjalo mogolo-golo yo mongwe o re go tšhetšhetšhe a bolaya. Mosadi e be e sale yo moswa, kemoka a re go fi¹the bogadi, ke moka a kgola mpu ke a bōna baloi ba ja ba¹ho, ge a okwa letselane, ke moka a loya Mamogasune, a seke a hwa a babja kudu.

Bjalo ba letša ka ma¹la go moulafiša, a seke a fōla, ba bōna gore dingutša dia šitwa, ke moka ba tšwa ka motše wa bōna go tšama ba kwella bolwetsi: bja mookgolo. Ditaola tšaya tšā tša mosadi yo we wa ngwetši, a tšebe yēna e be ba za mogapolele gore a ka diru modirō o we ka buka la gore e sale yo moswa. Mong wa motše a makhala, gore ngwana o reng e sale yo moswa a dira tšaba ya mohutša o, a ya moswanēla.

Ngwana wa noga a na bogana, a gopola a re tšaba e e di¹thong. Kemoka a gopēla

844

281

K34/82

seithare sa gotsinfa, bjalo ka ge nyaka
e ile ya babotšā gore lešile molwetšī a sa
rita, empa gophela gōna a ka seke a phe-
la, a seke se swana. He tau sa lopela
nkwe, nkwe e le celo sa mabala a manyane.
Sepelang fela ga sefilha ke moka o sa fa-
pama le lena.

Le se gofilha le moithabêlê dišeta moka, le
moithhele ka seithare se, ke moka se se
salaya le moitlotšê tšeme ka zōna, ke mo-
ka le kgone le moiša le biltemo le tla bōna
ka maithō a lena, bjalo ka ge le mphile tšaka
molato a o ya, gela e be e le kgwifī e be e
tla boya la mpatšā.

Ngakka e bolešê tšerešo, ba filha gwe ba
kwetšāna gore molwetšī o sa buiša mōya
empa e binela gofofa, bjalo ba dikga ka mo-
kgwa o se ngaka ya gobuleletšā ka ōna, ke
moka ba robala, e ile maitha gosa ke moka
molwetšī a ba šia. Ke moka ba boloka lithōgō
ya baitho ba we.

Kamotago ga matšatšī a se matšae, ke mo-
ka mosadi a bōna kgwana, a filha ka
gae, a se ke bone kgwana, bare gošona ke

844

K3.4/82 282

Kgwara ya gago. A owa gwa sebe le Ju-
ba, gwa iōa le baka mowe baitho bu bayo bu
dira golebala. Mosadi a goma a e bōna la bo-
bedi, a seke a homola a bolēla gore ke bine
kgwara ba mofetola bjalo Kapete. Ke moka a
homola.

Ka lona letšatši lewe mosadi a tšhabeja, a
thōma go fafailla, a bolēla moka yola ka
leina, a kgeilanya ditšobo tše a diaperego.
Bjalo ke moka buya ba tšhabeja bu gabo mosadi
di gore rena mono re goma ntšha ke ngwana
na wa lona le bošego a re robale. Ke moka
batšwadi ba fitšha, ba kwa ngwana wa bōna
ka motšwa o a fafaillago ka oina. Bjalo ba
Tloga le motšwanyana wa bōna, galeola molwe-
tši.

Bjalo ge ba fitšhile ba tšhebe ditšwala, bjalo
ngwana yare ditšwala dire, mosadi o tšhengile
bjalo ba sintšhe le tšwa, bjalo o swere ke lona
ke moka ba boya, ba boya ba saswara se-
tšhare. Mosadi yo we aile a babju matšh-
tši a mabedi, ke moka ka tšatši la boraro
a napa a hwa. Ke moka bagōga mapo buwe
ba boloka.

Monna, a napa, a bōna ^{K34/82} gore o be a bentshi-
 the leoto la gagwe ka petepeny sa marokolo. Ke
 moka a napa a gōgēla maoto a gugwe morogo
 a sesaya go bēa mola-wāto. Mola monna a
 rate go bēa e be baka sene ba gana e be
 ba tla mofa mosadi yomonywē, bjalo yōna ka
 nōi a se rate, le ge o tibile gree ngwana
 wa bōna ohwile ka baka la beloi bja gugwe,
 o ka sene wa ya ga matgolo wa gogo gogu-
 pa ditgomo.

Ditgomo tōe we ke moka ditobile, ka baka la
 gore ge o ka botēla potēlo ya gogupa ditgomo
 ba tla gozupa mosadi yo monywe, bjalo ka gori-
 ale, o ka sene wa gana. Ka baka la molaō o
 lehu a ba tlhale. Monna o swanetšē gona-
 pa a lesetša dilo ka moka, a gopolē fēla
 nyepō e; mantla a monna a fele ke tla
 kadu.

Thakadu, ke phōōfōlō e ke swanago le ho-
 lobe, bjalo yōna ena le malomo o motelele,
 o mose, o kare ke malomo wa pēbu e bure
 go ke maselatsela. Bjalo yōna ke e khube-
 du, ka baka la gore e phela ka gare ga mo-
 ete. Bjalo bare mantla a monna ke tlhaka-

K34/82

du, ka gobane, e dira mokoti, ya ologela
ya dira o mongwe le jona ya ologela bjalo
bjalo mokoti ya yona ke mentai.

Sekwai o be ana le basadi ba bantlamo, ka
mo gare ga basadi ba gagwe gona le mosadi
bare ke Mokgati, bjalo leina la mosadi yo le
ngwadiwa, ka baka la buloi bja gagwe. Mo-
sadi yowe e be e le mamoratlwe, bjalo a loya
kudu. Manna a dula boloi bja mosadi ka
marago, bjasa mtho a hwa ke mota baya
ngameng ho fatiwa yena, bjasa hofo la yena
bjalo bjalo.

Bjalo monna a dula dituba tu mosadi yo
we ka marago ka mokgwane, a nyamela di-
thare are, o zinya le tswa, ke mota le tswa
la seke la zoma. Kganthe o fela a yaya
a lithabela mosadi, ka marago mosadi a bolaya
moswa mokgalabje yowe yo a moratlamo kudu
boego le mosagare.

Ngwana yowe e be e le Matshubeng e le yena
ngwana wa mosadi yo mogolo, yo we a lebune-
go gare e be moja lefa. Ngwana o be a kwana
le papagwe kudu ka baka la go lithoka meeba.
Moloi are o nyamolla monna wa gagwe, ka

844

K34/82

285

gobolaya ngwana yo we, yo we monyane elego
Maphefō.

Mokgalabjē a šitā go kgōllella taba e,
a tlhophedišā mosadi, are, go yēna se-
pela gugenō, o ~~mphefō~~ bana batla ke
kgale ke gauta, ke poro gore ke wēna mo-
tšo, o tla gamēla taba e o e dirago.
A nyakēla motšo a moišā gagabo, bjalo a fi-
tšha a bolēla mantšhā a ba morumilego ka
ōna.

Batswadi ba mosadi ba a mogēla ngwana
wa bōna. A baka ba kgolwa ka sebaka
sewe, ke motša le bōna ba tona sa bōna
sebaka, gore sepela, a butšišē gore nna
ke nnete motšo o rakitwe, ke motša sebaka
sa ya sa fitšhešā mantšhā. Monna are ke
nnete sebaka se rumile ke nna, mosadi
yo we a ke sa monyane ke moloi, ge arhe-
nga a ka bolēla ratšwa. A ke se kenya ka
dikgomo tšha.

Batswadi, bakwa ka sebaka sa bōna gore
taba ke nnete, ngwana wa bōna o a
rakitwa. Molaiō ke gore ba yo bea bolšha-
ke kgotšō, gore ka morwana a seke a

ba rara ka ditaba, ke moka kgōrō ya
a mogēla ditaba, ba ba botšā gore rapela-
ng le tla boya ka tšatši la gore.

Letšatši le we la gōtša, ke moka bukyoba-
kana, le kgotla la budiwa. Mudi wa lekgōtša
a êma, are morena lekgōtša, a tšuneny
ditsebe, le go kgopēla melomo ya go tšola
baitho bu. Ke moka a bēgēla ba fapani,
are go sekwai a bitšē ke kgōrō obi-
tšū ke matyolo wa gago Ratšhoi; le wēna
mōho yola so.

Nonyana golla e e tšhobiwago, bjalo Ra-
tšhoi a êma are morena, nna ke tšile
mo ka batša la makalō, ke bōna mōho a e
tla le ngwana waka, are, ke sumile ke se-
kwai, are ke tšile moredi wa le na. Kamo-
rago ka romēla waka mōho, mōho aboya
are, ke nnete, a sa manyana, lehošo ke tšile
mo gore kgōrō le yōna e tšebe gore mōkyanya-
na o ngafetšē ngwana waka. Thabēla lekgōtša
a dula fase.

Sekwai a êma are, morena lekgōtša, ke
nna manna, ka goiale mowe a ke nyane go
bolēla kudu, gabolēla kudu ke gobana ditšhele.

844

287

K34/82

Mowe mangolo a bolêlayo ke nnete, mosadi
a ke sa monyaka, ge ele batwaeli ba mosadi
a ke banyake selo.

Di lithabê a tsama tsâ bolêla kabamala
gore ba fapani a ba ganetsâne. Ke mota
lekyotla la re go sekwai, ditaba tsâ gogo
dia kwala bjalo kgomo ya gogafa mosadi e ke,
monna ure, mpya ga gogafe ka kgomo. Lentan
la mpya la makatsâ le kyotla, buse go yêna
ke mpya ka moswa nang, monna ure ke
setse ke lithalusitê gore a ke nyame gabolê
la kudu. Le kyotla la re, ke molaô mabho o
a gafiwâ.

Ge o banyake go bolêla bo mpya bja mosadi
go kane, gore o gafe mosadi gona ga
gona yo we a tla gogo sekisâ bo mpya
bja mosadi. Mosadi o ile a lithaba monna
wa gogwe kudu, ke mota a lithakgoga a ya
Ihopeng, ke mota a ntshâ kgomo ya gogafa
mosadi ke mota ditaba tsâ fêla dietla mo
we.

Mosadi yo monna a ka sego ba ga mangolo
wa gogwe ba mafê yo moswe ke mosadi wa
seatswa goba gautswa. E mpa le yona tuba

K34/82

ya mohuta o we, a eke e dirēga, Kempya
ya gagwe, o ka seke isa bōna mpya ya gagwe
e utwa wa raka, Kyanthe motlhany e bola-
ile wa leboga, go bima Hamolao wu geō
gore mosadi a boetše gagwe, Kemoya yo
mongwē, ba mofē gore a tle a dutšegutō-
ny la yola.

Tema ya 10: Mosadi wa mola-ntho.

Ge mosadi a ka hwa, goba monna isa gagwe
a sa tšwa go motšea, butwadi ba mohlaba
swanetše gofa motšenyana mosadi yo mongwē
yo we a swanetšego go tla go ema le gatšong
la mogolo wa gagwe, Gore a tle a bēlēyēlē
motšenyana bana. Ga go Kyanthelege lege a
ka se a e hwa yaba ona le bana, Kemolao
wa gore a yo tšea mosadi yo mongwe mowē
lapeny la mogolo wa gagwe.

Ge e le gore monna a nyake go tšea mosadi,
yaba mosadi ohwile a na le ngwana wa
motlhankana, motlhankana yo we moagodite,
o swanetše go tšea mosadi mowe ga malome
wa gagwe, gore a tle a tšea lupa la raka
di wa gagwe. Empa ge mosadi a ka hwa a sena
nywana, bjalo monna a seke e ya a tšea mosadi

di yowe a swanetšego go tlilo êma lega-
tong la moku, gona He moka lapa lewe le hwe-
letšê.

Moradi yowe wa goba, He moka monna a ya
a tšea moratho wa moku moradi yowe He yêna
ba mitšego gore He mula-ntlo. Moradi yowe o
swanetšê go mōhêa lapereng la mangolo wa gagwe,
a ka seke a tšea moradi lapereng le lempê, bu
ka seke ba modulê. Le ge lapa lewe la mangolo
wa gagwe le zena ngwana wa moethuna gago-
na tšaba ba tšea no moripa morwa wa bōna gore
a tšea moradi He moka a gobelêyêla ngwana
wa moethuna yowe e tšea bugo moradi wa gago,
le yêna a ka seke agana.

Morwa wa moradi yo we wa goba leye
a le yo mogalwanyana a ka seke a kyona
go tšea moratho wa mmagwe, ka gobane ge
a molebeleletšê ore He mmame. Yêna o kyona
fêla ge a ka ya a tšea moradi ga kyaitšedi
ya mmagwe, yowe ewego ge a mōna arego mo-
twala.

Mo we monna a yago a šetwa go tšea
mula-ntlo, He ge moradi a ile a hwa a
godile le gona ana le morwa yowe, a tšaya go

a tšea mosadi ga malame wa gagwe, mowe, monna ana maloka a goya ga matšgolo wa gagwe gonyana mosadi wa muna-wālo, ka gobane a godile. Mosadi o hwile a šile morwa wa gagwe.

Nkwane o ile a tšea ngwana Sehlabela leina la mosadi bare ke Mogwatshe, bjalo mosadi a seke a ba le ngwana, ke gore a ba moopa. Monna o be a sena di kgomo tša go tšea mosadi yo mongwê, ke moka a fo dula le mosadi, ka morago mosadi a hwa.

Monna a tšoka kgomo ya gobega lehu la mosadi wa gagwe ga matšgolo wa gagwe, ke moka a lla lehu la mosadi wa gagwe. Ka morago ga sehō, monna a sa gopola gore o nyaka goya matšgoweny, gore a yo bēreku a tšē, kē kgomo ya gobega ba ga matšgolo wa gagwe lehu la moredi wa bōna, ke moka monna a tšabēga a hwa.

Ke moka ba boloka monna, ka morago ga poloko ya monna, ba ripa lešāša la matšgalo ba šošela mafara. Matšgalo ona le meetlwa bjalo ge ba ka tšiba tšela ka lona, ba tšo bušwana netšē gotla le ka matšheko gore meetlwa

844

K34/82

291

ya seke ya balihaba.

Beakeng sa gohubet goti ba mafôô ka šaša ta
la mokgalo ke tšhorô ya gore gago sana mo-
kha le ka otee, ka mowe gawe ga ny mowe, kya-
nthe mola ba hwê ba šê ngwana e be buma se-
ke ba šošêla, ka gobame basile phetla e we
elego reu ya bôna.

Maruping Nkwana, oile a tšea mosadi, yo we lema
la gagwe ya goba ele Thobêla, bjalo mosadi yo we a bêtê
ga bana ba babedi ba basetšana. Ke moka mosadi a hwa.

Kamorago ga lehu la mosadi, ke moka monna
wa gagwe a tloga le matgalo wa gagwe, gore
ba tšame ba e kwa lehu la mosadi, ba ya
ba fitšha ngakeng. Bjalo ngaka ya balaela
ya bolêla gore, mosadi o loile ke babogadi,
mosadi wa mogolo wa monna wa gagwe, o
mpela mabêlê.

Ke moka monna oie go ngaka, matgowa ba
gana ditaba tša ditšala, bjalo ka goiale
mowe, ke kgopêla molthare wa gosinyu
letšwa. Ke moka ngaka ya molukisêtsê
ditlhare tša letšwa, a fitšha a sinyu
mowe lebidleng la mosadi wa gagwe, ka
mokgowa o we ngaka e molaetšegô ka ôna.

^{K34/82}
 Seithare se we sa letšwa sa swara mo-
 sadi wa papago Masuping. Mosadi yo we
 o tšile legatong la mmago Masuping bjalo
 nywana yo mogolo ke yêna, bjalo mosadi o nyu-
 ka go bomeletša lapa lewe, ke moka lapa gogole
 la gagwe. Monna a bôna gore mosadi wa
 gagwe o swere ke letšwa, a leka ka tšhago
 nyakêla ditšhare tša go mōthabêla.

A sehwetšana seithare sa go thabêla mo-
 sadi wa gagwê, bjalo gaku e we ya go mofa
 seithare ya mōthā gore, o seke wa mōthabê-
 la ka sešha sa gago, ka baka la gore letšwa
 leka fetêla gago. O mōthabêlê ka mokgwa
 o, o sware katse bjalo o mongurê ka dinala
 tša ôna, diêta noko ka moka, ka morago o
 swaiê kgogo o e tšipê monwana, o bate tšhi-
 di ka monwana wa yôna, o kgone o tšhê
 la molwetšhi ka monwana wa yôna, o e lesete
 e sepele.

Ka goriale mowe ke gore lehu letšha feta
 le kgogo le ka tšev. Monna a ya a dira ka
 mokgwa o we, ke moka ka morago kgogo ya
 hwa, katse yôna ya tšhaba motšeny ya
 fetaga phaga, ngaka eile ya laêla monna

gore ge dihwile o dipulokê. He moka monna
 a boloka kgogo ela, ka goriale mowe ke gore
 o upa bolwehi bja mosadi yola walehwa
 gore a fôlê. Mosadi oile a fêla legatong
 la lehu la gagwe gwa hwa kgogo.

Maruping, a mshae kgomo a isa ga matgolo
 wa gagwe ya go isa dibjana tšimohu.
 Kgomo e we e šupa batwadi ba moho gore
 dibjana a dina mong bjalo dinyutla gore ba
 dife mong wa tšona. Ga ga matgolo wa
 gagwe bare, reka sethe ra kgomo go gôfa
 mosadi ka gobane mosadi wa pele lefiyo bo-
 laya. Je yêna ka noši a rathu re mofa
 mosadi ya mongwe, go kaone gore a tšwe ka
 mowe msheny a gê la gagwe le gore, goba a tše
 a dule le mosadi mo.

Monna a kwa ka matgwa o we matgolo
 wa gagwe a bolêlago ka ôna, a laêla pa-
 pagwe, ka bolhaka, a tloga a ga le gora
 la gagwe, he moka ba ga matgolo wa gagwe
 ba a mogêla kgomo ya matgonyana. Kamorago
 ba mexêla mosadi, he moka monna o fapane
 le papagwe, o a gile wa gagwe mšwe. Mowe re
 e thutla seema se; go ya ka met mesutla

a segošana, konanang tša goja tubu
mpe le botšano. A wa ngwana a seke a
dira phošō taba a ngwē le e ngwē a bo-
tša papagwe. le ge ba ile ka mebotō efēla
ngwana yo mogolo ke yōna.

Mosadi yo we Maruping a motšerego ke lekgatšane
ne la mosadi yola wa gaywe wa pele wa gohwa,
bjalo o tšile bubula-nlō bja mogolo wa ga-
gwe. Bana bala ba gošica ke mōhu ge bu
mōna bare, mmane le ēna o re bana buka
goba bana ba mogolo waka.

Bana ba mosadi yo we wa gobula-nlō ba
ka seke ba feta bana bu mōhu. Papago
bōna ge aile a tšea ditšomo tša mosadi
wa pele a tšea mosadi wa gaywe ka tšona,
mosadi yo we e tšile ba yo mogolo, ka go-
bane o ēna le gatšang la mosadi wa pele
yola a ba ka fase. Tšela ge monna a ku seke
a tšea mosadi, bjalo mosadi wa mmula-nlō
a tla a ba le ngwana wa motšhunkana
a tšea ditšomo tša mosadi wa mōhu, a
tšea mosadi ka tšona mosadi yo we o
swametšē goba yo mogolo, ka gobane ke di-
tšomo tša lupa le legolo.

844

K34/82

295

Mosadi wa moopa, mosadi wa mohuta o we ge
a ile a hwa, a rena ngwana, ka morago ga zello
mohonyana, o ntshu kgomo e isa dibjana tsa
mohu; ka goriale mowe abego batwadi ba mo-
hu gore malapa a hwile dibjana a dina mong wa
tšona, bjalo batwadi ba swanetše go mofu mosadi
yo mongwê. Mosadi yo we yo ba mosadi wa mola-
ntla, ke yo we ka tšeka e nwe ba mitsago gore
ke matlhahwa-dikgwele tšu nogolo wa gagwe, ke gore
yo we ke moatho wa mohu.

Matlhahwa-dikgwele tša rantsadi wa gagwe, yo
we mosadi, ke ngwana wa kgaitšedi ya mohu, yo
we abego a lebane ke gotšea ke ngwana wa
mohu mola a be le matlhahse a be le ngwana
wa matlhankana. Bjalo batwadi ba mohu ge
baka gana gofa mohonyana mosadi gona ba
swanetše gofa mohonyana dikgomo tša gagwe.
Ka gobane ke bona ba tšalago lehu, ga se mo-
honyana, bjalo ka ge ngwana wa bona a sa
šia selo lefaseng.

Mosadi yo we ba ka setse ba kgona go mofu
dikgomo, ge batwadi ba mohu ba tšenwe ke
mogwa wa wa mohonyana, ke mosadi wa go-
šia bana. Yena a ka gana ka mogwa o luri-

v. K34/82

lego, ka gobane mohu o zile leina la gagwe
lefaseng.

Bjalo ka monna yo, Komokomo o ile a tšea mo-
sadi ga Sebašē, bjalo monna a naithwa a tša
mosadi wa gagwe. lego mosadi ana lempa yēna
o be a sa kgathale tšaba e we, o be a tšea ka
mohogwa o a ka kgonago. O be a bēlēga bana
ka maithabē, le ga gale bjalo modimo o moithusa
a bēlēga bana. A ba a ba le bana ba baxa-
ro, moithankana le bapetsana ba babedi, ka
morago a ithabēga.

A duithabēga ke bakka la dimphelo tša goteiwa,
ka lona le bakka lewe a ithabegago ka lona o be
e na le mpa. Mafellō a hwa. Ka morago ga
sello, ke mōka monna a ntšha kgomo ya gebege
lehu, batswadi ba mohu ba gana go a mogēla
kgomo, empa ditšwana tša ngwana wa bōna ba
ditšea.

Monna a leka ga botse go bolēla le bagu
makgolo wa gagwe, ditšaba tša šitša, Bjalo
a bitšha ba leloto la gabo a ba botšha tšaba
e, bjalo ba leloto bare, ge ba gana go
gofa malla ntlo, ba le šetšē, mosadi a ba
tšea ka maitha, wēna. Ha ge mosadi a go-

šiešē bana. Ka gorjale mowe dirgomošā
gago ga šā lōba.

Mowe tabeng ya mahuta o we, se e lhušā
seema se, šhukuda e šhabile ka gošibe.

Ke gore mosadi ga se yēna a letee, o hano
e pōnēla. Gela ~~bo~~ mašgolo wa gošibe bu
bōnē gore mošgonyana wa bōna onulemo-
kgwa wa gošoka e hake bu saka bu mošunēla
le mosadi wa mula-šito. šinyi šinyi e a e
šinyešā, a gi a gi e a e šyēla. Ke seema sūma-
bapi le mošgonyana.

Tema ya II: Mosadi wa lešobogoba se bodu.

Mosadi wa gaga go a peela ranyadi wa ga-
gwe, bjalo a re ge a fišhile bogadi a šita
ke šā bogadi, ke gore o šitwa go swara šā
šapa. Mosadi yowe ba mišā gore ke mo-
sadi wa lerobo. Mošhomony o šita ke šā
bogadi e sena kgole, ka bana la gošihūēla mo-
thušō, bjalo ke segōlē. Ke robo ke gore le baka
ke bobodu, ke lōna leina le legolo la mosadi
wa gošita ke šā bogadi.

Mosadi yo wa se bodu, ke gore ge a luhile a
sena mošgwa, o dira le robo, se o gakanšhā
bobodu bja gagwe le gore bašha ba seke ba mošā

ba tshabe masapa a gagwe. Mosadi wa mohuta
owe, e babji godiyo gola dinala ke gore ba
tswa.

Ka lebaka le lengwe mosadi a e dioba sebodu,
ke sebodu fela ka baka la bolwetš; mola mo-
sadi a fihlango bogadi le ge ana le bolwetš;
leina la bobodu a le we, ba nobotela gore
ke sebodu. Kudu ge ba bona gore ngwana
wa bona o e fothola ka baka la bolwetš,
a ba swanela go tsa go ja dilo tsa batho ka
gobane ba mōna gore ngwana wa bona wa
babja, ka goiale mowe e ka tseaya a
kgona tsa bogadi.

Ka lebaka le lengwe mosadi o ya legatong la mo-
khu, mohu yowe a tšilego bana, ka goiale ma-
we o ya bukula-ntlo bja mogolo wa gagwe o lela
ditshuwana tše we tša mogolo wa gagwe go ba
tša rakhadi wa gagwe. O lela ditshuwana
tše we, ka gobane ga gona motho yowe
a ka balêlago.

Mosadi yo we wa golêla ditshuwana, o fapu-
na le yola wa mohu ka baka la manyalo a
bona; yo we wa mmula-ntlo, e nyudini
ka mantla bjalo ka mosadi yola wa paka. O

844

K34/82

299

nyadiwa gohlogu ka ditgomo tše dihelelago
gofihla ditgomo tše diphelelago menwana
e medi. Mowe ga ditgomo tša gophelehu
menwana e medi, ke gore monna yowe u a
hara.

Motšo a tihagela ke bolwetši e sale wana,
le ge ele yo mogolo baya motšagela. Ke gore
yo mongwe o nobikwa a lokile e le motšo le
mōna, bjalo a re ge a le bogadi ke motša a
tihagela ke bolwetši; ka morago ga bolwetši
bjowe ke motša bja modira segōle, a seke a
kgona le gošoma selo.

Mosadi yowe, a tihagelang ke bolwetši a
le bogadi, ke motša ke kgwara ya monna yo
we a motšerego, a ka seke a morana a re
go matšolo wa gagwe, ngwana wa gago ke
segōle go kōne gore lemphego, yo mongwe mo-
sadi, ba ka seke ba dumela. Batla motša
gore rena re gofite ngwana wa rena e
se segōle.

Ge motšongwana yēna ka nozi a bōna gore mo-
mosadi una modirō, bjalo a mogafela ba ga ma-
kgolo wagwe, ba ka seke ba mogana ba a mo-
mogela, e mpa ditgomo tšona a ka seke a di-

811

134/82

241

sebaka sa ya sa tšibisa bathwadi ba molhepa, sebaka sa tšena ka mmago ngwana bjalo monna wa motse o we ke matšwala wa bona. Ba tšibisa papago ngwana, bjalo papago ngwana a ya ka lapeng la mmago ngwana a fitšha a dula, a di medišana le sebaka se we sa go tšisa mabotšho.

Bjalo mmago ngwana are, ke kwa molho yo ore, o sumile ke ba gaketse bure, ba kwane le ngwana yo. Mmotgekolo a butšisa ngwana, ngwana a duma bjalo motgekolo are o wa kwa, ngwanaka a ke nyake gore o tšewe, ke nyaka gore o fadula mo lapeng, monna yo we arego wa go nyaka a ke nyake ditšomo tša gagwe. } Ela a ka fošha a dula le wena ganamo.

Ka goriale mowe wena sebaka sepele o motšhe, yena ge a monyaka u ka fošha emutšwa ganamo, nka sethe ka kgona go motšisa ka baka la gore a ke ne ngwana bjalo yo no ke yena ngwana waka. Monna yo a dulago nae, bana ba we ba bêtšago ke bana bana. Mmotšhomong a ka šala a lebeletšhe motšhe.

844

K34/82 242

Ke mōka sebaka sa goma le ponto sa fi-
liha sa bolêla mantšu a we. Ke mōka ba
napa ba šitwa gore batšee moadi. Sadi
a dula mowe lapeng la mmagwe, moagana
ke mōka a netella, a robula le mōthera bja-
lo mōthera aima. Ka morago a bēlega ngwa-
na wa mōthamkama, ke mōka a zēla ngwa-
na leina la monna wa gagwe, are Jabo-
la Masumu o bēlega ke ngwana Masumu
gwaba lethabo le legolo.

Mokgekolo are go bōna ka mōka le a mōna
yo Sadi o belege mang wa motse, ngwana
yo we wa gagwe ke yēna moja lefa. Ka
morago ke mōka mōgekolo a hwa, mōlegolo
ka molaō, ke mōka a zēla ele mang wa
motse, a godiša motse. M magwe a kwata-
êlo ya mōgolo wa gagwe yo we ka tšheba ba
goba bare ke papagwe wa moadi a dula
a zēla a nyulisa.

Yela e ke mōgekolo a be a na le ngwana wa
moetšana, o be a ka ntšhe moedi wa ga-
gwe diNgomo tša gore a tšee mogachibo wa
gagwe, yo we e tla bago moadi wa gagwe bja-
lō obe a zēna moedi. A bōna gore ge e ka

lekolle šadi gore a šeiwe, ^{K34/82} ke moka lapa la gagwe le tla hwa, le šingamo tie ve šaga-gwê, ka morago ga lehu la gagwe basadi e be ba tla nšhagana ka šona ke moka bu boela malapeng a bo mma bona, a dira gore šadi a be kgotšong la yota morwa wa gagwe wa gohwa.

Mosadi yo magolo a boela ka fase, bjalo šadi yaba yena maladi, ge morwa wa gagwe a godile ke moka dilo ka moka yaba dilo tša gagwe. E mpa mosadi yala magolo yala Motšati dilo ka moka o be a bukiwa, le dipheko e be godira yena, ka gobane ke mosadi wa pele. ka morago ga lehu la Motšati ke moka kgōōgō ya ba morwa wa šadi.

Sepōpō Mabakane, mosadi yo ke mosala wa dipitšā, oile a dira dipitšā ka mogywa o a ka kgonago, ke moka bathu bu e ya bu dirēku, ka ditšhēlētē ga mōgō le mabēlē bjalo mabēlē a bokešwa. ka gobane ge mōtho a rēka ^{PITSAKA} mabēlē o swametšē gošhē la pitšā e tlalē ka ona, ke moka maretšiši a fete le mabēlē, moresile pitšā.

844

K34/82

244

Bjalo ge mabêlê e k a muntî, ke motka
o a sokologa o a rekisa, pudi ke yona,
bjalo pudi ka etee, ba tshela serotongu
dilepedi ke gona a tšego lesaka kamoto
wa lona. Nku ka etee e tšea lesaka ka
moto wa lona, bjalo ge motko a tšea ma-
bêlê ka kgomo o tšea masaka a tšea
ge ele ka tshêlêlê, ponzo e tšea lesaka le-
some ke seroto.

Bjalo mosadi a dira bjalo bjalo, kemo-
ka dipudi ge a bôna gore ke tšedintî. Ke
motka a sokologa a direkisa dikgomo, a
fo dira bjalo go tshela a eba le dikgomo le
dipudi te dintu. Bjalo mosadi a bôna gore
dikgomo ke tše dintu, ke motka a ntšha a
tšea mosadi ka tšona, tša šala tše di-
nywê.

Morwa wa gagwe ebe e sale yomanya-
na, bjalo mosadi a se go bikiwa a dula
le monna wa matwala wa gagwe, kemo-
ka a ba mogaditane wa sepôpô. heina
la mosadi ke Maputê sepôpô o tšeisitšê
monna wa gagwe mosadi, bjalo ka goriale
mowe, monna a sena tšaba ya go tšwa

a tswenya mosadi wa gagwe ^{K34/82} Sepōpō, ka gobane o mofile mosadi.

Mosadi yo we a dula ka lapeng la Sepōpō gofihlêla a eba le bana ba bubedi; ke mōka ba mōlha tēla tšā gagwe dipitšā. Mosadi yo we Mapulē, a ka a ba yo magolo ka gobane o dutšā le monna wa matwala wa gagwe, ka gorile mowe matwala wa gagwe ore ke mosadi wa go tšā ditgomo tša ka.

Ditgomo tšā mosadi tšā tswalla gape, le yēna a tšwela pele le modirō wa gagwe wa dipitšā. Bjalo morwa wa gagwe a ba monna, ke mōka mmagwe a ntšha ditgomo a tšwā morwa wa gagwe, mosadi yo we keina la gagwe e lego Matšepi. Ke mosadi wa bobedi, bjalo phapanō yo we wa bobedi o mōšēritšemo rwa wa gagwe.

Bjalo mosadi yo we Matšepi yaba mosadi yo magolo go feta Mapulē. Ge la e ke Mapulē o ile a tšā ke morwa Sepōpō e ka be ele yēna yo magolo bjalo morwa Sepōpō ge a bina Mapulē ore

844

K34/82 246

mmame.

Morwa Sepôpô leina la gagwe ke Tema,
 bjalo o be ana le kgaitšedi ya gagwe, bare
 ke Mabakane. Bjalo Mabakane a nyatwa
 batwadi ba tšea ditgomo ba tšiša mo-
 rwa wa bōna mosadi wa bobedi; mosadi
 yo we leina la gagwe bare ke Mahodu,
 nywana Pôpêla. Ke mosadi wa bobedi wa
 morwa wa bōna.

Ditgomo tša morediš, ke ditgomo tša
 papago Tema yo we barego ke Mmueng fê-
la dilaola ke yōna le mosadi; bjalo ditgo-
 mo tša moredi difetša ditgomo tša mualla
 a mmago nywana, ka gobane ke ditgom-
 o tšê we didirileng ke papago, mōthepa, ke ma-
 sepa a ditgomo tša go tšea mmago mōthe-
 pa.

Bjalo monna o na le basadi ba bobedi;
 mosadi wa pele ke mosadi wa go tšišwa
 ke mmagwe, mosadi wa bobedi a tšišwa
 ka ditgomo tša kgaitšedi ya monna. Ke
 moka Mahodu a godišwa a fetša mos-
 adi wa pele ka baka la ditgomo tša kga-
 itšedi ya monna.

Mongekolo yo we oile a ^{K34/82}godisa motse wa
ga letsela-nokana basadi ba go tšewa
ka ditgamo tša madlā a gagwe yaba ba
babedi, ke bōna ba gotšena ka kgōrō pe-
le. Mosadi wa go tšewa ka ditgamo tša
morediē yaba wa boraro, bjalo yala Ma-
putē ge ba mōna bare matwala ware-
na, ka gobane o dutšē le matwala wa
bōna wa monna. Mogolo gwa tla gwabum-
sadi wa boraro.

Ge la e ke, mosadi yo we, e be monna wa
gagwe, a be a hwile bjalo a se, go tšea Ma-
putē le ge morwa wa gagwe e be e sale
yo manyana. Mosadi o be a tlo nobitšwa
ka gore ke mosadi wa Tena ka motšō, ka
gobane e sale ngwana, bjalo monna yo a
kwana go le mosadi o be a tlo no tšena ka
ngwakhong wa mosadi.

Bjalo mabapi le taba e we, e be mosadi
yo Mapulē e taba yo mogolo fēla ka baka
la gore o be ana le kgai tšedi, ke yēna yo
we ditgamo tša gagwe tša goba ditšare go-
tšea mosadi ke motša yaba yēna e nago
yo mogolo. Ge e be go sena ditgamo tša

mohuta e we, bjalo mopago morogana a tš
iša morwa wa gagwe ka ditgomo tšā mau-
tla a gagwe. Mosadi yo we a tšeiwago pele
ke yēna mosadi yo mogolo.

Mosadi wa tšea mosadi ge a bōna gore
ditgomo ke tšē dinti, a tšea mosadi yo
we ka leina la morwa wa gagwe, a bōna
gore morwa wa gagwe e sale yo manyana.
Ke mōka mosadi a fihla a dula lapeng la
matwala wa gagwe, bjalo monna yo we a
tla go kwana le mosadi, bjalo ka ge monna
a tlaya ka go nkhella a utswa a tšhaba
e sale bōego.

Bjalo ka mosadi yo nywana Mongale, o ile
a hwēla ke monna wa gagwe, a mōia ana
le mpa, bjalo mosadi a ba mosila wa gologama-
gogo ke bo ngaka bja go alafa malōpō. Ka
modirō wa malōpō a fēla a gapa dipudi,
ka magogo, a gapa nabēlē, bjalo ke mōka a
goma a nyaka ditgomo. Mosadi a bēlēga
ngwana, bjalo ngwana yaba mafella-nlō-
ng.

Mafella-nlōng, ke gore o ile a hwa le tšga-
kala a se ša a tšwele. Ka morago a ima

gape, bjalo a bēlega ngwana wa mahlhanka-
na, bare ke Mosapalome. Mosadi o šetšē a
na le dikgomo, e ile ge morwa wa gagwe a
thōma godiša dikgomo, yaba dikgomo tšāmma-
gwē ke tšē dinti.

Ke mōka mosadi a tšā mosadi, ngwana Ma-
gamane, ditaba tšā motonēla, ke mōka a
ntšha dikgomo a ya a nyala mosadi, tšē
dingwē tšā šala. Ke mōka a beta mosadi
ka leina la morwa, empa morwa e sale yo
monyana. Bjalo mosadi a filtha a dula la-
peny la matwala wa gagwe, ka morago ge
lebaka, matwala wa gagwe are, ge gina
le monna yo o kwanggo naē, o sethe wa
mouta, ka gobane wa bōna ka matlhō gore
mōka monna e sale bošego.

Matwala wa gagwe o bolēla ka matšya
o we eke gore wa mmōna, monna yo mo-
nywē o filtha bošego, ke mōka ge boesa e sa-
le bošego ke mōka wa tšhaba. Phiri tšha-
ba morwa morwa makētē, meloi a benwe
ka matlhō. Ka mabanyana ge monna a
tšile, ke mōka mosadi a mōšā ka matšya
o matwala wa gagwe a bolešego ka ōna.

^{K34/82}
 Monna yo we bae ke Mosile, bjalo monna
 are go mosadi ke a gokwa empa ga ke gokwe
 ka bakale, ba nkhokheleha ba nyatha go ntshisa.
 Mosadi are mowe lena ke sita go tseba,
 bjalo ka moswana ngwetši a tloga a botša
 matwala wa gagwe, gore ke phela le monna yo
 mongwe bjalo ke tse ka motša ka mkgwa o
 le mputshetšo ka ina bjalo monna are o a
 beufa.

Matwala wa gagwe are, ke kwile empa
 a tšhabe selo, monna wa gago ke nna ka
 gobane morwa wata e sale ngwana. O
 motše a tseke a botša, o tšhabe mang, ke
 nna ke rialego. Bjalo mkgokolo a gopola are
 ba banyana a bana manō, ke motša a dira
 bjalo, are, go mosadi o botše mkgwera wa
 gago ka moswana a tle a kgopelē bjalo,
 a dumela.

Ke motša pafi bawe, bošego ba tla, mosadi
 a motša, monna a dumela. Ka moswana
 e sale gosasa, ke motša mkgokolo a tšhela
 pitša e kgolo ya bjalo a fa ngwetši wa
 gagwe, are ke ya gago o tla fa mkgwera
 wa gago. Ngwetši a awala a ya a bea